

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 10

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

20. MÁJA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

V súčasnom výsadnom postavení slobodného medzinárodnoprávného subjektu ako suveréna a nezastupiteľného tvorca vlastných dejín a kultúry stojí slovenská spoločnosť pred osudovou výzvou: reprezentovať svoj autentický prínos do klenotnice ľudskej civilizácie aj prostredníctvom svojej metropoly a dokázať, že sme nielen starobylý, ale zároveň aj životaschopný a tvorivý moderný politický národ.

Bratislava - súčasné hlavné mesto Slovenskej republiky - má takú dlhú a významnú históriu ako málokterá zo svetových metropol. Zároveň má aj neobyčajne krásnu a strategicky dôležitú polohu. Tieto skutočnosti nás nielen zaväzujú konať zodpovedne, ale mali by sa stať aj hlavným zdrojom pozitívnej motivácie všetkých, ktorí chcú toto bohatstvo nielen zachovať, ale aj zveľadiť a obohatené ho odovzdať budúcim generáciám. Uvedomujeme si, že je to mnohogeneračná a vlastne nikdy nekončiacia práca. Navrhli sme preto vytvoriť jej dlhodobú strategickú koncepciu rozvoja pod názvom „Národný program urbanizácie Bratislavy ako slovenskej metropoly“. Kým „hlavné mesto“ je spravidla iba správny centrom úradov a vrcholných politických inštitúcií štátu - „metropola“ je srdcom kultúrneho a spoločenského života celého národného spoločenstva, symbolom vlasti a zároveň centrom štátnej reprezentácie.

Rozdiel medzi „metropolizáciou“ a „babylonizáciou“ je zásadný, až osudový a chybné rozhodnutia majú dlhodobé a často nezvratné následky! Metropolizácia je predovšetkým prejavom slobodnej vôle a tvorivosti suverénneho subjektu ako autentickému individuality a sústreďenie vlastných najvýznamnejších reprezentatívnych hodnôt do hlavného mesta ako centra verejného, politického a kultúrneho diania s dôrazom na ochranu historických, kultúrnych aj prírodných dominant a pamätníkov významných

Bratislavské memorandum

...babylonizácia?

Nie!

osobností a udalostí. Zároveň je to pokračovanie v tých najlepších tradíciách minulého vývoja mesta v zmysle ďalšieho perspektívneho plánovania jeho rozvoja v budúcnosti. Babylonizácia je prejavom nekoncepcionistickosti, živelnosti, náhodnosti, bezhlavého preberania cudzích úpadkových vzorov, strata vlastného charakteru a rôznymi súkromnými mocenskými tlakmi a korpúciou presadzovanie osobného alebo úzko skupinového prospechu na úkor celospoločenských záujmov.

Bratislava už dlhý čas trpí neodborným vedením a zlými rozhodnutiami. Nie politickí nominanti, ale odborníci - authority z radov urbanistov, architektov, výtvarníkov, technikov... majú rozhodovať o tvári našej metropoly. Preto je potrebné ustanoviť „Radu osobností“ z rôznych oblastí spoločenského, kultúrneho a vedeckého prostredia, ktoré posúdia každú závažnú zmenu v koncepcii a živote mesta.

O nízkej úrovni vzťahu kompetentných k významným historickým osobnostiam svedčí okrem iného aj fakt, že po kľúčových osobnostiach slovenských dejín - Mojmirovi, Rastislavovi, Svätoplukovi... či napríklad aj Matejovi Belovi sú pomenované iba malé a bezvýznamné uličky v hlavnom meste národa, na ktorého dejinách sa podieľali rozhodujúcim spôsobom! Rovnakej „pocoty urážkou, ponížením a degra-

ciou“ sa dostalo aj jednej z najvýznamnejších osobností moderných slovenských aj európskych dejín - generálovi Dr. M. R. Štefánikovi.

Ani 4. mája 1919 nevíťala, ani teraz - po 90. rokoch od jeho tragickej a dodnes dôveryhodne neobjasnenej smrti - Bratislava nevíťala Štefánika ako generála - osloboditeľa s poctami hodnými jeho zásluh! Zato z kanála vyliezajúcemu „čumilovi“, na Hlavnom námestí sa rozťahujúcemu „napoleonskému okupačnému vojakovi“ či opodiaľ spoza rohu ľudí strašiacemu „paparazizmu“ sa dostalo neprimeranej a nezaslúženej počty priamo na bratislavskom korze! Túto trojicu pochybných „reprezentantov“ súčasnej Bratislavy dopĺňa demontný „schöneráci“, ktorý sa pomaly, ale iste - najmä v očiach zahraničnej verejnosti - stáva symbolom Bratislavy. Zato socha polyhistora Mateja Bela predstaviteľom hlavného mesta zjavne nechýba...

Potom sa čudujeme a urážame, že natočia u nás film „Hostel“, kde je Bratislava vykreslená ako stoka najubohejšieho ľudského úpadku a spodiny?!

V kultúrom svete sa na štátnej reprezentácii nešetří, lebo už na vlastnej škode zistili, že takto „ušetrené“ prostriedky sú vlastne štátnym dlhom voči pozitívnemu obrazu spoločenstva v očiach najmä zahraničnej verejnosti.

(Pokračovanie na 5. strane)

Kedy? Kultúra vznikala roku 1998, hlavný dôvod na jej vydávanie bola potreba vytvoriť publikačný priestor pre tú časť inteligencie, ktorá ešte nezavrhla svoje pravé poslanie - hovoriť a písať podľa vedomia a svedomia bez ohľadu na momentálne mocenské okolnosti a estetický, filozofický, svetonázorový, ekonomický a vôbec akýkoľvek hodnotový diktát. K moci sa dostala garnitúra, ktorá mala a má mediálne krytie z 99% slovenskej printovej aj elektronickej mediálnej sféry. Navyše za ňou stálo priva-

Kríza II

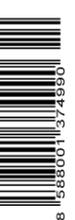
TEODOR KRIŽKA

tizačné zahraničie, lačné po akomkoľvek zisku. A tak si mohla dovoliť limitovať demokraciu na „slobodný“ dialóg medzi názorovými a mocenskými frakciami vo vlastnom okruhu. Všetko, čo presahovalo tento nepísaný kruh, najmä to proslovenské, bolo vykázané do sféry extrémizmu, xenofóbie, teda mimo okruh demokracie západného typu. Vtedy sa zdalo, že všetko pôjde v obrátenom garde, ako tomu bolo v uplynulých desaťročiach, teda v duchu hesla: „S USA na večné veky a nikdy inak“.

Lenže USA sú živý organizmus, ďaleký od toho obrazu, ktorý nám ponúkajú schematicky uvažujúci a píšuci novinári a filmové distribučné siete. A ak by aj USA nemali dostatok síl na vlastnú sebareflexiu, donúti ich k tomu objektívna realita, napr. aj taká hospodárska kríza. Keby boli mocní tohto sveta počúvali, mohli sa o dnešnom stave dozvedieť omnoho skôr, už najmenej pred pätnástimi rokmi.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Slovo hokej je v tohtoročných majstrovstvách sveta na Slovensku synonymom porážky. Je tu paradox, ktorý treba vysvetliť. Vynikajúci hráči, ktorí vedia hrať v dresoch, nezahrali tak v dresoch svojej vlasti. Niežeby prehra do športu nepatrila. Ale nie je prehra ako prehra.

Slovenský hokej

Natiska sa otázka, či dres Slovenska má nejakú motivačnú, zjednocujúcu a všetky rezervy mobilizujúcu silu. Alebo je to synonymum ničoho, čo skôr ťaží. Správanie sa maďarských fanúšikov vyjadrovalo akési opovrhnutie slovenskými farbami a slovenským dresom. Na šport neobvyklým spôsobom. V časoch úspechov nášho hokeja bolo Slovensko na začiatku svojej štátnosti a hráči sa v hre oduševňovali za slovenské farby.

Čo môže ťažiť slovenský dres? Zaisťte je toho viac. Ale je tu aj niečo, čo podlamuje hrdosť. Jeden z vtípov zo starého uhorského Slovenska hovorí o tom, ako sa dvaja sluhovia, Slováci, hádajú, kto má lepšieho pána. Jeden hovorí, ja mám lepšieho pána ako ty, mňa bije iba raz za týždeň - a teba tri razy. Nadutosť maďarských fanúšikov čerpala z podhubia týchto starých skutočností. V dialógu ja - ty môže byť človek osoba, alebo iba vec. Človek-vec je iba ono. Myslím, že možno aplikovať aj na šport túto paradigmu filozofa M. Bubera.

V tomto hokeji sme stratili pozíciu osoby. Ale naša pozícia sa musela stratiť skôr. Nedá sa vyhovárať iba na iných. Ak by som bol tréner, zaviedol by som metódu, v ktorej by sa žrebovaním rozdelili hráči na dve mužstvá. Jedno by už na začiatku malo zapísané na svojom konte tri góly. A to druhé by už na začiatku pre-

hrávalo 3:0. Bral by som to vážne, ak by prehrávajúce mužstvo nedokázalo vyrovnať, odňal by som hráčom časť odmienu.

Prečo taká tvrdosť? Nuž my, Slováci, sme postavení veľmi často do pozície, že už na začiatok nám ktosi pripíše tri góly. Ešte sme ani nehrali.

Že vymýšľam? Nenadávať nám do antisemitov? Neobviňujú nás, že sme zodpovední za nezodpovednosť veľkej časti rómskych spoluobčanov? Neobviňujú nás, že sme národnostne neznášaliví a tí naši susedia, ktorí asimilovali svoje menšiny, sú národnostne znášaliví? Netvrdia potomkovia tých, ktorí sa usadili na Slovensku prednedávnom, možno v čase, kedy vznikla prvá republika po prvej svetovej vojne a ktorých otcovia nám azda aj pomáhali, že pojem starý Slovák nie je krytý realitou, že starých Slovákov nebolo? Nechceli kosi premenovať Slovensko na Podtatransko? Nenadávať nám do nacionalistov práve tí, ktorí nie sú od nás a žijú u nás a nevedia v sebe nájsť toľko zmyslu pre plu-

ralitu, aby popri svojej národnosti, ktorú im nikto neberie, vedeli znieť slovenskú národnosť? Nie sú to poniektorí cudzinci, ktorí nám vyrábajú každoročne správy o tom, ako sa nám žilo? Neprekrúcajú nám niektorí historici dejiny a podsúva sa nám pomaly zodpovednosť za vypuknutie druhej svetovej vojny?

Ale nedávame si góly aj sami? A čo keby tak Matica slovenská spustila z počtu svojich zamestnancov v Martine v prospech povedzme druhého centra Maticy napríklad v takej dôležitej lokalite ako Košice, kde ju držia stotoční dôchodcovia? A čo správanie sa našich politických strán, nenaplnia sa tu reč zo starej kroniky z čias na konci Veľkej Moravy, keď franský kronikár konštatuje, keby sa jeden syn Svätopluka dostal do rúk svojho brata, neostal by azda ani nažive?

Nepozorujeme analógie vo svojom okolí? Ale musíme byť takí istí? A nakoniec, nepovažujú nás za zaostalých pre kresťanstvo na Slovensku? A nebude to nakoniec kresťanstvo, ktoré ešte drží mnoho dobrého pohromade? Nesiahali nám už na hymnu, na náš štátny znak?

Žijeme v strednej Európe a do tohto priestoru dekompenzuje kdekto, preto hneď na začiatku máme góly.

Treba povedať, dosť. A preto treba trénovať cestu z defenzívy do ofenzívy. Tak, aby šport dvíhal naše farby, pretože to potrebujeme.

STANISLAV HVOZDÍK

Kríza II

(Dokončenie z 1. strany)

Na Slovensko vtedy chodieval Lyndon LaRouche, kandidát na amerického prezidenta za Demokratickú stranu, poradca prezidenta Reagana, ktorého projekt „hviezdnych vojen“ umoril sovietsky blok v naháňačke za novým a novým zbrojným programom na smrť. Lenže on, ktorý prispel k pádu komunizmu, zd'aleka nepatril k zástancovi mocenskej eufórie a leťargie z víťazstva, keď sa na chvíľu zdalo, že všetkom je dovolené. Naopak, všade hlásal blížiaci sa krach amerického dolára a vyzýval k euroázijskej spolupráci ako zábezpeke mieru a prosperity na budúce desaťročia. Lenže nik ho nepočúval. Keď som sa na túto osobu opýtal amerického poradcu nášho vtedajšieho prezidenta, vypleštil na mňa od hrôzy obe oči ako pingpongové loptičky. Vraj odkiaľ o tomto extrémistovi vôbec viem...

No, dnes je obraz amerického extrémizmu úplne iný. Ukazuje sa, že extrémizmus sedel rovno v Bielom dome, opitý mocou a bezkonkurenčnou aroganciou, ktorá slabé charaktery poľahky presvedčila, že záujmom demokracie a mieru je - čuduj sa svete - útočiť. Bombardovať a bombardovať, vystrieľať všetky vojenské zásoby pred dátumom skončenia záruky ich funkčnosti.

Nechce sa mi už o tom ani písať. Ale nedá mi. Nevidím totiž u nás na Slovensku nijakú sebareflexiu zo zločinu napomáhania tohto globalizujúceho sa gaunerstva. Opozícia, ktorá si sprivatizovala patent na modernú demokratickú politiku, ktorá poľahky vedľa seba pomestí všetko od kresťanstva po ľavicový liberalizmus, len

aby nebol nacionálny, ale kozmopolitný, tak táto opozícia sa stále tvári ako svätý za dedinou. Ja nič, ja muzikant.

No nielen ona. Na letargiu hotových názorových klišé, ktorú netreba sústavne kriticky preverovať, len donekonečna opakovať, si akoby zvykla celá spoločnosť, žiaľ, aj značná časť duchovenstva. Nehovorí sa mi to ľahko, no nedá mi. Nemôžem mlčať, keď vidím, ako tu všetko okolo nás spí, akoby sme žili ozaj na konci dejín a zajtra by už mal zavládnúť raj. Akoby nebolo treba trpieť a krváčať za pravdu, nieť každodenné riziko z nepochopenia a ústrkov. Veď sa len pozrite na dramaturgiu všetkých slovenských televízií, kam sunú celú našu spoločnosť! Je to cesta dláždená rovno do pekla. Ale akoby šibnutím čarovného prútika ustali akékoľvek protesty. Duchovné vysielanie má už vo verejnoprávných médiách len akési trpené geto, no nikoho to neboli. Vo veľkom sa vysielajú programy hano-biace náboženské presvedčenie štatistickej väčšiny národa. No väčšina obyvateľstva sa akoby opäť zmierila s dvojitým spôsobom života: cisárovi cisárovo, Bohu božie. A v kresťanských médiách kritické ostrie už očakáva ozaj len taký naivista ako ja.

Je mi z duše protivné a cudzie donekonečna poukazovať na veci, ktoré sú úplne mimo môjho osobného duchovného záujmu. Ale nedá mi. Nemôžem sa zmieriť s faktom, že za každým hasíme požiar namiesto toho, aby sme sa zapodievali jeho prevenciou. A navyše hanbím sa aj za tie tisíce, ba desaťtisíce vysokoškolsky vzdelaných, a predsa ľahostajných, ktorí mlčia.

TEODOR KRÍŽKA

Kresba: Andrej Mišanek

V slovenskej politike sa zaužívalo slovné spojenie maďarská karta. Na Slovensku žije početná komunita občanov maďarskej národnosti, ktorí majú svoje práva aj vyhranené politické postoje. Tento fenomén je spojený s návratmi do nedávnej či vzdialenejšej minulosti, ale najmä formulovaním reálnych alebo menej odôvodnených obáv z budúceho vývoja.

Denník Sme (2. 5. 2009) uverejnil úvahu politológ Miroslava Kusého s názvom Večne zlostný mariáš, v ktorom píše: „Pred približne sto rokmi bol maďarský vplyv na našu jazykovú, kultúrnu a politickú identitu ešte stále dominantný, dnes je slabý až zanedbateľný. Prečo však potom hrá v slovenskej politike 21. storočia, takzvaná maďarská karta ešte stále takú významnú úlohu? Veď o svoju identitu sa už v žiadnom ohľade báť nemusíme. Tá závisí iba od nás. A o územie už vôbec nejde. To nám garantuje únia.“

Profesor Kusý operovanie s maďarskou kartou jednoznačne pripisuje politickým predstaviteľom majoritného národa, pričom v citovanej úvahe jej pripisuje funkciu ideologickej zbrane, zameranej na manipuláciu so slovenskou verejnou mienkou. Podobné

Kto hrá maďarskou kartou?

tvrdenia obchádzajú skutočnosť, že s maďarskou kartou nepracujú výhradne slovenskí politici, ale predovšetkým z nej ťažia politický kapitál predstavitelia maďarskej menšiny na Slovensku. Zabezpečuje im stabilnú voličskú podporu vo všetkých typoch volieb - do orgánov samospráv, národného i európskeho parlamentu.

Strana maďarskej koalície, podobne ako pôvodné politické subjekty MKDH, MOS a Spolužitie, je postavená na etnickom princípe. Politický program, zameranie na vyhranenu voličskú skupinu a reálne presadzovaná agenda pracuje s témou ohrozenia práv príslušníkov menšín a pocitmi krivdy. Reakcie slovenských politických strán na tento typ politiky nemôže byť definovaná ako hra maďarskou kartou, lebo ide o prirodzenú obhajobu územnej celistvosti Slovenska. Aj keď oficiálne nikto z relevantných aktérov na maďarskej strane nepriznal, že by sledovali uvedený zámer, reálna politika na-

povedá o nespokojnosti so súčasnou podobou hraníc v Strednej Európe.

Súčasnú hranicu štátu potvrdzuje naše členstvo vo viacerých medzinárodných organizáciách, nielen Európska únia - ktorú spomína profesor Kusý. Pre revizionistickú politiku je však príznačné, že na svojich cieľoch pracuje v každom spoločenskom systéme. Využíva aj podmienky, ktoré umožňujú demokratické pomery, i keď s ohľadom na občiansky charakter spoločnosti sa argumentácia otvorene neopiera o zjednotenie národa do jedného štátneho celku, ale využíva sofistikovanejšie formy, napríklad ochranou alebo posilňovaním menšinových práv. Stačí spomenúť ambície spojené s tzv. Krajanským zákonom, alebo Fórum poslancov Karpatskej kotliny.

Ďalší z argumentov, podľa ktorého sa v 21. storočí nemusia Slováci obávať o zachovanie vlastnej identity, obchádza fakt, že na zmiešaných územiach žijú príslušníci slovenského ná-

roda v menšinovom postavení. Školská politika samospráv a miernejšie kritériá na počet detí v triede na základných školách s maďarským vyučovacím jazykom má za následok zánik slovenských škôl. Z ekonomických dôvodov tak deti z mnohých slovenských rodín navštevujú menšinové školy, aby nemuseli cestovať za vzdelaním. Širšie prostredie pritom núti Slovákov, aby ovládali Maďarský jazyk, ak sa chcú uplatniť na lokálnom trhu práce - vo verejnej správe i súkromnom sektore.

Reálne tak nedochádza k asimilácii príslušníkov menšín, ale majoritného národa. Ich vplyv sa prejavuje aj pri voľbách do samospráv miest a obcí. Keďže Slováci volia a vyberajú svojich zástupcov z viacerých strán, voliči maďarskej strany, ktorí podporujú jednu etnickú stranu, rozhodnú o podobe a zložení samosprávnych orgánov. A to aj v takom prípade, že v danej obci žije približne rovnaký alebo väčší počet Slovákov. O národnú identitu majoritného národa sa štát nemusí obávať v prípade regiónov s prevažným zastúpením Slovákov. V prípade zmiešaných území však rozhodne neplatí konštatovanie, že na našu jazykovú, kultúrnu a politickú identitu bol maďarský vplyv dominantný pred sto rokmi, ale dnes je zanedbateľný.

Keď v roku 1998 vstúpila SMK do vlády, predstavitelia jej koalícieho partnera - Strany demokratickej ľavice - to komentovali slovami, že sa tým dostáva zlo menom nacionalizmus pod kontrolu. Autor tohto výroku, ktorý dnes bude zastávať SR na významnom diplomatickom poste tým chcel zrejme povedať, že zástupcovia SMK sa budú správať zodpovedne a nebudú využívať opozičné postavenie na stupňovanie svojich požiadaviek. Opozičné postavenie SMK vždy znamenalo jej ra-

dikalizáciu, no začlenenie tejto strany do vlády znamená odovzdanie nástrojov na realizáciu jej cieľov. Ak má určitý minister maďarskú národnosť, určito nie je dôvod na nespokojnosť s výkonom jeho funkcie. Takým je reálna politika, ktorou sa SMK za osem rokov zdiskreditovala už aj pred svojimi tradičnými partnermi na pravo od stredu.

Vnútrostranícke pnutie, ktoré prebieha v Strane maďarskej koalície, nie je vyvolané záujmom na modernizácii jej programového poslania, ale ide o tradičný konflikt medzi dvomi mocenskými skupinami. Jedna z nich chce udržať vedenie a druhá má záujem získať stratený vplyv späť. V tejto súvislosti je namieste modifikovať otázku, ktorú si položil známy politológ v úvode jeho eseje, nedávnom zverejnení v tlači. Ako je možné, že v 21. storočí je existuje na Slovensku strana postavená na etnickom princípe? Zároveň sa natiska odpoveď. V roku 1998 sa rozhodujúci aktéri (vrátane mimovládnych organizácií) nezamerali na utváranie skutočnej občianskej spoločnosti, ale výmenu politických elit vo vláde.

Maďarská karta prestane na Slovensku platiť v prípade, ak sa politickí predstavitelia maďarskej národnostnej menšiny prirodzene začlenia do politických strán po línií - pravica, ľavica, stred. A občania maďarskej národnosti nebudú voliť na etnickom princípe, ale podľa kritérií, ktoré sú vlastné pre jednotlivé sociálno-politické doktríny. Ak sa dá niečo vyčítať slovenským politikom, najmä tým, ktorí sa už v názve hlásia k národným silám, tak je to fakt, že ich účasť vo vláde nemá vplyv na zlepšenie kultúrneho, ekonomického a politického postavenia Slovákov žijúcich v južných okresoch Slovenska.

MARIÁN KLENKO

V súvislosti s udalosťami posledných týždňov na našej politickej scéne, najmä s tými, ktoré súviseli s „nástenkovým tendrom“ Ministerstva výstavby a predajom emisných kvót, ktorý realizovalo Ministerstvo životného prostredia, sa vynárajú otázky, ako dlho ešte môže fungovať systém, ktorý sme si v novembri 1989 na námestiach vtedajšej ČSSR „vyštrngali“ kľúčmi. Ti, ktorí v tom čase udalosti režírovali, nás pohľadom presvedčili, že to, čo k nám prichádza, je najlepší spoločenský systém, aký história ľudstva pozná. Mnohí síce zakrátko pochopili, že aj demokracia má svoje muchy, no v nadväznosti na získanú náboženskú slobodu, možnosť cestovať a vari najmä na možnosť mať svoje a to môcť ďalej zveľaďovať, boli ochotní pretrpieť aj zlodejstvá ako „Londýn“, najmä keď sám hlavný účtovník vtedajšej ČSFR verejne vyhlásil, že „nezná rozdiel medzi špinavými a čistými peniazmi“. A (pre)dal nám veľkoryso kupónové knižky, z ktorých vraj každá mala hodnotu 20 tis. Kčs (ale iba pre Koženého a spol.). Nuž, čosi sa z toho masového zlodejstva ujde aj nám, myslíme si a vari aj preto sme mlčky trpeli a strpeli tzv. malú, „kanikovskú“, privatizáciu i Čarnogorského poľnohospodárskej „reformy“.

Potom prišiel bonus v podobe samostatného štátu, a tak sme (opäť mnohí) s pochopením sledovali - teraz už čisto slovenské - formovanie „kapitálotvornej vrstvy“ s nádejou, že potom už bude koniec „zlodejstvom“, ako nám to sľúbil bicyklista Dzurinda. No len čo nás nalapal na sľubovanú „zmenu“, začali sa diať veci nevidané. Zo dňa na deň zabudol na svoj sľub o dvojnásobných platoch - pre nás. Pre svojich bicyklistov sľub, pravdaže, dodržal, ba ešte im aj pridol. Z ničoho nič sa z nich stali „profesionáli“, zamestnaní nielen na ministerstvách, ale priamo na Úrade vlády SR. Nás ostatných však Miki tri roky iba nekrestansky „dojil“. Zásľuhu na tom má predovšetkým jeho hlavný „dojč“ Mikloš.

Opasky nám máličko povolili až vo volebnom roku 2002, aby nám ich vzapätí, už v r. 2003, priťahli ešte väčšmi - až na poslednú dierku. Ak sa v r. 1998-2002 dostali na verejnosť vari iba kauzy Dzurindovho brata a Gaba (Palacku) - hoci diali sa veru veci za Mečiara nevidané, napr. s bankami - v ďalšom funkčnom období si už trúfol aj na tie najväčšie sústa, vrátane tzv. „strategických“. Vrcholom bol tridsaťročný prenájom = predaj vodného diela Gabčíkovo v rámci predaja Slovenských elektrární.

V r. 2006 sme si povedali „dost bolo Dzurindu“ a zvolili sme toho, ktorý sa dušoval, že ako sa na Slovensku kradlo za Mečiara a Dzurindu, tak sa už veru kradnúť nebude, ba tvrdil, že sa kradnúť už vôbec nebude. Na rozdiel od Dzurindu to vari aj myslel vážne, čo ho vlastne politicky diskvalifikuje, pretože to svedčí o tom, že nepoznal „svojich“ ľudí. O tom, ako hlboko sa mylil, svedčí dnes veľmi rozšírená „ľudová“ riekanka...

O tom, či je to pravda si môže - me myslieť svoje, faktom však je, že za tri roky sa muselo z jeho vlády porúčať už šesť ministrov - ďalší dvaja odišli na vlastnú žiadosť - pričom ani jeden z nich neodišiel pre neschopnosť. Práve naopak, všetci boli až priveľmi schopní. A to ešte - ako sa sťažujú koalíčni partneri - premiér, hoci to nechce priznať, nad „svojimi“ prízmúri oko, zavše aj dve. (Namiesto čerenej, dve žlté karty Počiatkovi, za autá by si ju zaslúžil tiež Kaliňák, za „poctu“ Štefánikovi Marek Maďarič, za inzerciu v SME, Pravde a iných Slovensku „naklonených“ médiách vari všetci ministri).

Politický klientelizmus nie je

Politický klientelizmus - cesta do záhuby

slovenská špecialita, naopak, je to v Európe a vo svete už dlho veľmi rozšírená, infekčná choroba, ktorá je vo svojich dôsledkoch vari nebezpečnejšia ako pandémia všetkých chrípok dohromady, pretože je to rakovina morálky. Politický klientelizmus nemôže vzniknúť a existovať bez širokej a mnohostrannej korupcie, preto je vždy súčasťou organizovaného zločinu. Práve on, a nie „hrstka bezcharakterných ľudí z Wall Streetu“ (tí sú iba viditeľnou špičkou ľadovca), je pôvodcom súčasnej svetovej hospodárskej krízy. Politický klientelizmus, ak sa mu nepostavia hrádze, je schopný totálne rozvrátiť štátnu moc aj hospodárstvo (národné aj svetové), ba samotný štát. Táto cesta do záhuby vedie cez nadošetrené a nepotrebané kauzy minulosti, najmä ak - namiesto riadneho vyšetrovania a potrestania vinníkov - ich začne koalícia využívať na strašenie a vydieranie opozície. Je najvyšším štátnym záujmom, aby sme túto cestu rýchlo opustili, tzn. aby kauzy minulosti dôsledne vyšetrili orgány na to povolané. Iba tak možno zamedziť ďalším recidívam podobného zločinného konania (ako sa vyjadril o súčasných kauzách P. Hrušovský 10. 5. v Markíze).

Tolko k situácii u nás doma. V nasledujúcom texte uvádza prof. Carlos Taibo zaujímavé skutočnosti o súčasnom „smerovaní“ Európskej únie.

NEPOTRESTANÉ ZLOČINY

Zatiaľ čo obchody bežia ďalej, na to, aby sa dali do pohybu účinné medzinárodné mechanizmy, pomocou ktorých by bolo možné trestať vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti a zločiny genocídy, budeme musieť čakať.

Eurobyrokrati, ohromná „štruktúra“ flákačov, ktorí z Bruselu riadia a kontrolujú dvadsaťsedem krajín Európy, chcú, aby sa do účtovníctva EÚ zahŕňali aj zisky, ktoré majú svoj pôvod v organizovanom zločine. Ak sa tak nestane - hovoria - skreslia sa ekonomické indikátory ako napr. HDP, či miera nezamestnanosti. No nik nenavrhuje, ako (vychádzajúc zo znalosti týchto kriminálnych údajov) sa dá multiplikať snahy o zisťovanie, vyšetrovanie, obžalobu, odsúdenie a potrestanie tých, ktorí sú za organizovaný zločin zodpovední.

Podľa presne zaznamenaného stanoviska jedného štatistika OECD (Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) „odhadnúť sumu peňazí, ktoré zробі organizovaný zločin, je nevyhnutné (sic) na to, aby bolo možné okresať národné účty“. Avšak tento génius, a iní jemu podobní nekonkre-

nie, vydieračstvo, vraždy na objednávku...

Celá paleta deliktov, zločinov a porušovania zaručených ľudských práv. Poznať ekonomický rozmer organizovaného zločinu, to je v logické a rozumné, pretože, ak nepoznáme problémy, nepoznáme ani nepriateľa. Za takej situácie mu iba ťažko možno čeliť, iba ťažko možno problémy zvládavať. Ale poznať neprípustné, nelegálne a nelegitímne benefity pochádzajúce zo zločinu a integrovať ich do legálneho európskeho účtovníctva... Tento analytik výstižne zhodnotil kapitalistický systém - ako systém gangsterský.

tizuje oprávnenosť takéhoto „okresávania“, ani benefity, ktoré z toho plynú. Azda chce, aby sa napr. príslušné národné ministerstvá výstavby pokúsili zinkasovať dane od veľkých európskych gangstrov?

Ekonomika organizovaného zločinu je mohutná. To, čo niektorí sociológovia označujú ako „hrubý kriminálny produkt“, by v svetovom meradle mohlo mať hodnotu 800 000 mil. až jeden bilión US dolárov ročne. Obchod s drogami je so 400 000 miliónmi dolárov na vrcholku pyramídy, po ňom nasledujú: prostitúcia, obchod so zbraňami, obchod s chránenými živočíchmi, obchod z vykorisťovaním žien (inými formami ako prostitúciou), obchod s vykorisťovaním nezákonne väznených a zadržovaných osôb, obchod s falšovaním značiek, audiovizuálne pirátstvo, falšovanie peňazí a šekov, pašova-

Už v r. 1996 sa dvetisíc európskych súdnych úradníkov a sudcov uznieslo a podpísalo Ženevskú deklaráciu, v ktorej odvázne a celkom jasne deklarovali skutočnosť, že na výstavbe našej Európy parazitovala iná Európa, menej úctyhodná, slušná a čestná. Bola to Európa finančných rajov, (ostrovy Lamanšského prieplyvu, Gibraltár, Monako, Andorra, Lichtenštajnsko, Luxembursko...), ktoré umožňovali akýkoľvek spôsob prania špinavých peňazí až do tej miery, že predmetná správa sudcov tvrdí, že moderné financie a organizovaný zločin sa navzájom živí. Boli a sú v úplnej zhode aj v tom, že nesmú jestvovať žiadne smernice, ktoré by akýmkoľvek spôsobom definovali tvorbu, dozor, či kontrolu kapitálu.

Povedzme, že až teraz sme zbadali diablove rohy, a preto až teraz môžeme definovať túto mno-

hostrannú a zložitú krízu, ktorá nás zaduša. Roztrhali sme svoj odev a sypúc si popol na hlavu, prisahajúc a zaprisahávajúc sa, že odteraz bude všetko inak, že budú pravidlá (normy), dozor, kontrola kapitálu a že finančné raje s plačom a škripaním zubov zmiznú... ideme veci meniť.

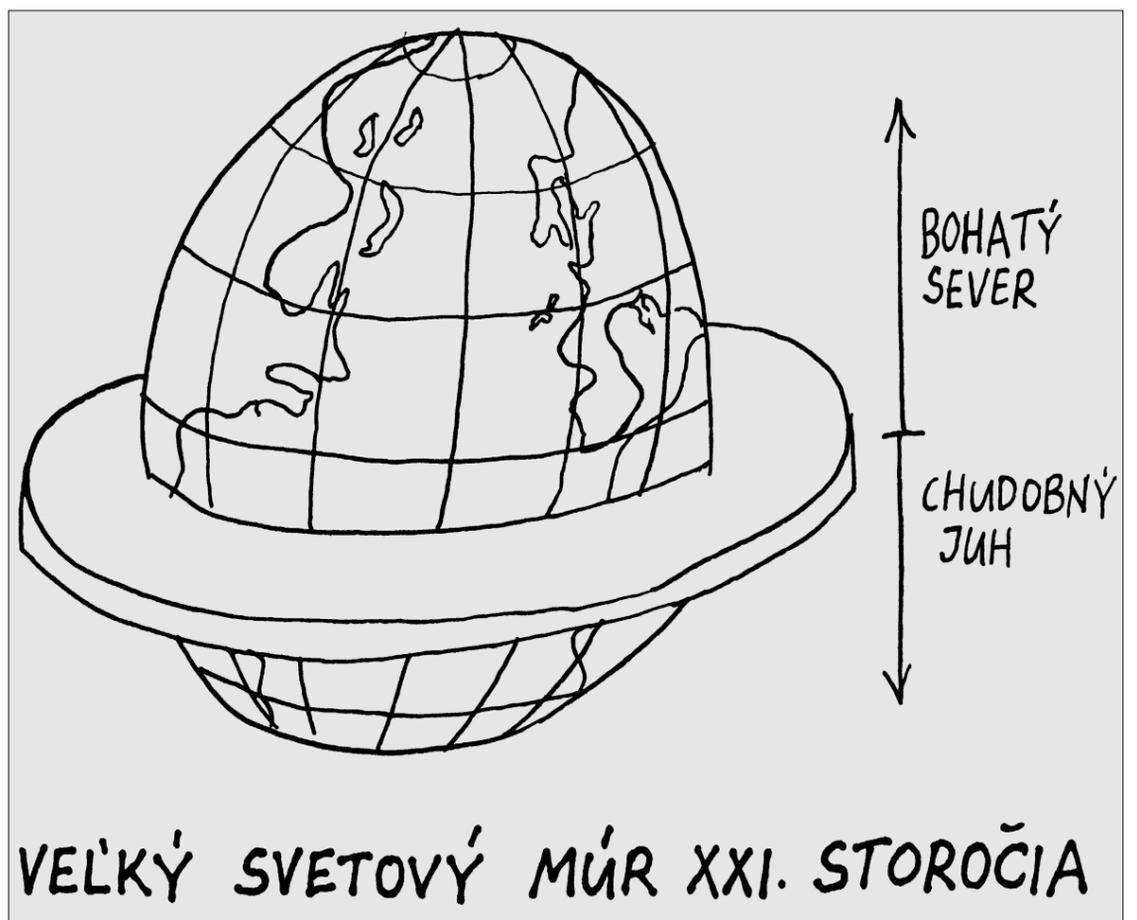
Predpokladajme, že ide o seriózne predsavzatie, kam potom ale zaradiť tú účtovnú eurobyrokratickú krízu? Má pri tomto predsavzatí svoje opodstatnenie? Iný, vraj, ekonomický expert, zas deklaroval, že zločiny aktivizujú ekonomiku, pretože zločinci investujú a utrúcajú svoje peniaze do hotelov, sídel, jacht, šperkov, prepychu... a takto sú vlastne na osoh mnohých odvetví. Ale OSN oddávna tvrdí, že „sivá“ ekonomika je nádor s metastázami, ktorý, okrem iného, prehlbuje finančnú a hospodársku krízu, rujuje chudobné štáty a rozširuje chudobu, pretože väčšina špinavých a nepriehľadných peňazí (zdrojov) ide do špekulatívnej ekonomiky, práve tej, ktorá splodila aj súčasnú krízu. Navyše, ako priznala Konferencia OSN o prevencii voči organizovanému zločinu, ktorá sa uskutočnila v r. 1995 v Káhire... „uľahčilo sa prenikanie organizovaného zločinu do hospodárskej sféry prostredníctvom štrukturálnych úhrad, ktoré zadlžené štáty museli akceptovať, aby získali medzinárodné pôžičky“.

Je na to treba ešte čosi dodať? Tak sa veci majú. Je evidentné, že dnes potrebujeme revolúciu. Nie v tradičnom a historickom poňatí, so zbraňami a krvou. Potrebujeme revolúciu princípov a hodnôt, revolúciu morálky.

CARLOS TAIBO

Autor je profesor politických vied na Universidad Autónoma de Madrid - podrobnejšie v Kultúre č. 19 z 5. 11. 2008, str. 2.

Zo španielskeho originálu preložil: Jozef Hlušek

Kresba: Andrej Mišanek

Správa o jeho smrti bola nečakaná, prekvapivá. Pán profesor vyžaroval optimizmus takmer do posledného výdychu. Jeho usmievavá tvár si neprestajne získavala okolie na Saleziánskej univerzite v Ríme. Bol to zafixovaný genetický dar po predkoch z okolia Trnavy. Bol mimoriadne nadaný, najmä na cudzie jazyky, klasické i moderné. Nečudo, že sa na ňom splnilo príslovie o jeho dedine Šelpice: Tam dávno rozum ľudom merali a v novoveku rozum vážili.

Keď som ako privatista nastúpil roku 1947 do Saleziánskeho študentátu v Trnave a po presťahovaní do Hodov pri Galante, tak som sa osobne spriatelil so svojim učiteľom jazykov don Heribanom. Mne „rezala“ jeho znalosť ruského jazyka, ktorý bol vtedy už povinný na gymnáziách. Mne tvrdé a mäkké jery nerobili ťažkosti, a jemu to dobre padlo, že aspoň niekomu je milý ruský jazyk, čo u ostatných študentov sa prejavovalo nechutenstvom „postaviť udarénije na peň slova, il'i na okončanije i čitať miachko“. Západoslávci nemákčili najmä slovné participiá. Náš pán profesor sa za tri roky pri nás súkromne naučil aj pekne po anglicky. Nevedel, že sa mu to v živote veľmi zide. Prekrásne boli voľné poobedia, keď sa hrával volejbal na dvore. Ak sa na jednej strane nečakane stretol don Heriban s oktávom Antonom Hlinkom, tak druhá strana tvrdo prehrala. Hlinkovi vedel perfektne nahrávať na smeč. A Tono bol nevypočítateľný pri smečovaní. Vedel prekvapivo zraziť loptu šikmo do bokov dolu sieťou. Na neuverenie to bolo prekvapivé.

Jozef Heriban, jedno z troch detí Ignáca Heribana a Márie rod. Bohovičovej, vychodil základnú školu v rodisku a potom navštevoval biskupské gymnázium v Trnave, kde zmaturoval. Roku 1943 vstúpil do saleziánskeho noviciátu v Hronskom Svätom Beňadiku a o rok neskôr zložil prvé rehoľné sľuby. V nasledujúcich troch rokoch pokračoval v štúdiách v Saleziánskom pedagogickom študentáte v Trnave. V r. 1947 - 1950 si v spomínanom študentáte vykonal povinnú pedagogickú prax ako profesor cudzích jazykov. V r. 1950 aj jeho zastihla „barbarská noc“ z 13. a 14. apríla, keď komunistický režim v Česko-Slovensku zlikvidoval všetky mužské rehoľné spoločnosti. 1. septembra 1950 s veľkým rizikom tajne prekročil hranice Česko-Slovenska a dostal sa do Turína, kde pokračoval v štúdiách a 1. novembra 1950 zložil doživotné rehoľné sľuby.

V rokoch 1951-1955 študoval teológiu na Pápežskej saleziánskej univerzite v Turíne. Štúdiá ukončil r. 1955 diplomovou prácou *L'atteggiamento della Chiesa ortodossa greca e russa di fronte alla proclamazione dogmatica dell' Assunzione di Maria Vergine in cielo* (Postoj gréckej a ruskej pravoslávnej cirkvi k vyhláseniu dogmy o nanebovzatí Panny Márie) a dosiahol licenciát z teológie.

Sviatosť kňazstva prijal v Turíne 1. júla 1955.

V r. 1955-1957 študoval na Pápežskom biblickom inštitúte v Ríme, kde po obhájení dizertačnej práce *L'antifarisaismo nell' „Assumptio Moysi“ e nei manoscritti di Qumran*. [Antifarizejizmus v „Assumptio Moysi“ a v qumránskych rukopisoch], dosiahol licenciát z biblických vied. Krátko nato sa v októbri 1957 zúčastnil na archeologickej štúdiijnej výprave v Qumráne a Jerichu, ktorú zorganizovala École biblique de Jérusalem.

Keď skončil biblické štúdiá, rehoľní predstavení ho poslali do Japonska

V rokoch 1957-1967 bol profesorom biblických vied v Salesian Seminary Chofu (Tokio). Zároveň zastával funkciu špirituála bohoslovcov. V rokoch 1965-1973 pôsobil ako kaplán a špirituál Inštitútu dcér Márie Pomoc-

„Veľký rabbi“ z Tokia

Keď nás študentov nenahňali na novozriadenu fakultu teológie do Bratislavy, tak sme maširovali do Pracovnotechnických útvarov za Moravu do Česka. Tajne zorganizované skupiny (don Ernest Macák) putovali cez Moravu do Rakúska a na západ na štúdiá. Keďže spravidla museli prejsť výsluchmi u Američanov, tak to prišlo aj na skupinu s don Heribanom. On išiel prvý z chodby do kancelárie spravodajského dôstojníka. Američania boli zvedaví len na zbrane a počty v posádkach. Keď s tým začal Američan cez tlmočníka, don Heriban svojou peknou angličtinou ho prerušil a povedal: „My sme prenasledovaní režimom a my sme mali len ťažké zbrane: čakan, lopatu a fúrik na stavbách.“ Ten sa spýtal s úsmevom: „A koľko je vás tu na chodbe? Pekná skupina je nás.“

Jozef Heriban, SDB

Zoznam máte pred sebou na stole.“ A bolo po výsluchoch.

Potom sa z Rakúska „vyparili“ a po chodníkoch sa zošmykli smerom na juh do krajiny, „kde kvitnú citróny“ (Goethe). V Turíne dostali povolenie na pobyt a začali pod vedením už usadeného a práve promovaneho Milana Ďuricu študovať filozofiu a potom teológiu. Po vysviackach na kňazov „každý pošiel svojou stranou“... Jedni do misií v románskom americkom prostredí (Indiáni) a druhí v ázijskom. Náš don

Jozef Heriban uviazol na 20 rokov v Tokiu na jezuitskej univerzite Sophia. Tam boli jeho láskou biblické vedy.

Pri prvej návšteve na Slovensku sme sa stretli a pýtal som sa ho: Ako ste sa dokázali zahryznúť do starej semitskej hebrejčiny? - „Na radu svojich profesorov som namemo-

roval 300 hniezdových slov, a to som už ľahko rozvíjal. Ten jazyk je chudobný a celá Stará Zmluva je napísaná s necelými 2000 slovami. Správy o utečencoch sme len sporadicky zachytávali od návštev z USA.

Istého dňa spišský sídelný biskup pozval nášho „rabbiho“ na Spišskú Kapitulu na sympóziu o jeho biblickom lexikóne. Pokazilo sa nám auto a prišli sme do nabitej siene a ostali sme stáť vo dverách. Dnu sa nedalo vtisnúť. Kňazov a bohoslovcov tam bolo ako maku. Náš rabbi sedel sám na pódiu ako otec Abrahám pod tamariškou. Pohotovo odpovedal na predložené otázky. Po skončení prítomní urobili špalier a v sprievode biskupov, kanonikov a profesorov odchádzali na obed cez chodbu. My s kolegom sme sa odsunuli asi 15 metrov odo dverí a stáli sme pri stene. Ja som kolegovi zašuškával do ucha: „Teraz bude šou! Dávaj pozor!“ Keď sa suita na čele s don Heribanom a otcom biskupom Tondrom priblížila na tri kroky od nás, urobil som krok od steny a spevovou ruštinou som prehovoril: „Gaspardin prafesor, Vy iščo nežabyli russkij jazyk?“ Don Heriban na mňa vyvalil oči a vykrikoval „Tóno, jiščo nežabyli.“ Nasledovalo chlapské objatie. On sa aj v Tokiu stretával s ruskými emigrantmi a tí boli vždy potešení, že profesor „iz Slovakiji“ si s nimi v ich materčine „pogovoril na razľičnyje temy“.

Nuž, akože len ukončiť túto spomienku? V ruštine je to pre mňa najkrajšie: „Vot, naš čelavek v Japóniji!“

ANTON SEMEŠ

Jozef Heriban

* 7. 5. 1925, Šelpice, okr. Trnava
+ 16. 4. 2009, Rím

nice Seibi Gakuen College v Akabane (Tokio). Potom v rokoch 1968-1973 pôsobil ako docent exegézy Nového zákona na teologickej fakulte Sophia University (Jochi Daigaku) v Tokiu patriacej jezuitom, jednej z najznámejších japonských súkromných univerzít uznaných štátom. Zároveň prednášal Sväté písmo na Shirayuri Women's University v Tokiu, ktorú spravujú rehoľné sestry. V roku 1973 sa stal riaditeľom saleziánskej komunity na gymnáziu Seiko Gakuin v Osake a zároveň správcom tamojšej farnosti Tennoji Katorikku kyokai. Popri tejto náročnej práci prednášal biblické vedy na teologickej fakulte Sapientia University (Eichi Daigaku) a bol profesorom na dvoch ďalších vyšších školách: Shin'ai Women's College v Osake a Obayashi Seishin Gakuin v neďalekom meste Takarazuka.

Osobitnú pozornosť venoval publikovaniu svojich prác v japončine. Pre svojich poslucháčov na univerzitách pripravil viacero pomôcok pre štúdium Svätého písma. Kňazský a misionársky apoštolát vykonával aj uverejňovaním štúdií a článkov vo viacerých japonských časopisoch a zvláštnu spomienku si zasluhujú knihy a spisy pre duchovný a náboženský život mládeže. V iných spisoch rozoberal otázky rehoľného života, opísal spiritualitu zakladateľky Inštitútu dcér Márie Pomocnice kresťanov a uvažoval o iných príbuzných témach. Osobitne treba vyzdvihnúť, že v Japonsku publikoval nielen príspevky s biblickou alebo striltno náboženskou tematikou, ale aj články informačného rázu.

Po dvoch desaťročiach pôsobenia v Japonsku, sa z rozhodnutia rehoľných predstavených vrátil v roku 1976 do Talianska. Na Pápežskej saleziánskej univerzite v Ríme sa venoval vedeckému štúdiu špecifických tém apoštolských listov Nového zákona.

Prvým významným výsledkom jeho vedeckej špecializácie bola rozprava *Retto fronein e kénosis*. Studio esegitico su Fil 2, 1-5. 6-11 (Tesi di dottorato in teologia biblica) (Správne „zmysľanie“ a „kenóza“). Exegetická štúdia k Flp 2, 1-5. 6-11), ktorú predložil ako doktorskú dizertáciu z biblickej teológie a obhájil 15. novembra 1980 na Teologickej fakulte Pápežskej saleziánskej univerzity v Ríme. Týmto hodnotným dielom v oblasti biblických vied sa stal známym na medzinárodnom fóre.

V školskom roku 1979/1980 začal prednášať na Teologickej fakulte Pápežskej saleziánskej univerzity v Ríme a stal sa riadnym profesorom novozákonnej exegézy, biblickej teológie a biblickej gréčtiny. Zároveň s didaktickou činnosťou sa v odbore biblických vied venoval vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti, pričom jeho práce zohľadňovali pastoračné účely.

V Japonsku i v Taliansku publikoval viaceré vysokoškolské skriptá. S jeho článkami, príspevkami a rozpravami sa možno stretnúť v týchto periodikách: *Biblica*, *Bolletino Associazione Biblica Salesiana*, *Diakonia-Slovenský kňaz*, *Duchovný pastier*, *Fukyô-Missionary Bulletin*, *Hlasy z Ríma*, *Katorikku Seikatsu*, *Kiyoi michi*, *Koe*, *Most*, *Nakatsu Don Bosuko-kai Kaihō*, *Oremus-Inorimashō*, *Osaka Katorikku jihō*, *Parola*, *Sarejianita*, *Spirito e Vita*, *Parole di Vita*, *Quaderne di spiritualita salesiana*, *Seikō*, *Slovenské hlasy z Ríma*, *Viera a život a i*. Ako saleziánsky kňaz svoju pozornosť venoval aj otázkam saleziánskeho ducha a poslania vo svetle Svätého písma. Súčasťou jeho vedeckej práce sú aj početné recenzie vedeckých kníh s biblickou tematikou v rozličných rečiach, včítane japončiny.

Osobitnú kapitolu jeho vedeckej práce tvoria publikácie v slovenčine.

V roku 1978 sa rozhodovalo, či sa má Jozef Heriban vrátiť do Japonska, alebo zostať v Európe. Slovenskí saleziáni pôsobiaci v Slovenskom ústave svätého Cyrila a Metoda v Ríme predložili vtedajšiemu rektorovi Ústavu Dominikovi Hrušovskému návrh požiadať hlavného predstaveného saleziánov, aby Jozefovi Heribanovi umožnil publikovať biblické práce aj v slovenčine. Tento rozhodol, že Jozef Heriban sa stane v profesorom Pápežskej saleziánskej univerzity a súčasne bude pripravovať najpotrebnejšie knihy z odboru biblických vied pre Slovensko so zreteľom na potreby kňazov a študentov teológie.

Tak vyšlo z jeho pera po slovensky niekoľko kľúčových odborných prác z bibliatiky. Bibliografická príručka pre štúdium Svätého písma (Rím 1986), určená tým, „čo majú v úmysle venovať sa štúdiu Božieho slova na vedeckej úrovni“, podáva detailný prehľad 406 najlepších biblických diel, ktoré vyšli v hlavných svetových jazykoch v druhej polovici dvadsiateho storočia; okrem základných bibliografických údajov sa pri každom diele uvádza stručný, ale vyčerpávajúci kritický posudok o jeho obsahu, vedeckej hodnote a špecifickom prínose v oblasti biblických štúdií.

Keď Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda Ústav v Ríme pripravoval nové vydanie slovenského prekladu Nového zákona, Jozef Heriban do novozákonných spisov napísal nové úvody zodpovedajúce najnovšiemu stavu biblických štúdií. Tieto úvody do Nového zákona vyšli aj ako osobitná kniha s titulom: *Úvodné poznámky k spisom Nového zákona* (Rím 1989). Toto vydanie úvodov, ktorého text autor dôkladne zrevidoval a obohatil piatimi prílohami, je v skutočnosti príručkou pre štúdium Nového zákona. Okrem úvodov do dvadsiatich siedmich novo-

zákoných kníh sú v knihe aj úvody do evanjelií, do Pavlových (proto- a deuteropavlovských) listov a do Katolíckych listov.

Dielo, ktorým sa Jozef Heriban zapísal zlatými písmenami do dejín biblickovednej literatúry, je jeho *Príručný lexikón biblických vied*. Vyšiel po prvý raz v r. 1992 vo vydavateľstve Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme a vyplnil veľkú medzeru v slovenskej náboženskej literatúre. Dielo je pomerne rozsiahle (má 1350 strán) a obsahovo veľmi bohaté. Prvá časť, ktorá nasleduje po všeobecnej úvode, sa skladá z dvoch kapitol: 1. Prolegomena obsahujú predbežné poznatky užitočné na používanie tohto lexikónu (zoznam biblických a apokryfických spisov, zoznamy intertestamentárnej, qumránskej a rabinskej literatúry, rozsiahlu bibliografiu biblických vied atď.). 2. Systematická lektúra je kľúčom k systematickému štúdiu: heslá vysvetlené v heslári sú tu rozdelené do dvadsiatich abecedne usporiadaných zoznamov, ktoré zodpovedajú príslušným biblickým vedám a ich pomocným disciplinám. Druhá časť knihy tvorí heslár čiže terminologický lexikón, v ktorom autor na vyše 900 stranách uvádza a lexikograficky opisuje 3300 najdôležitejších termínov a výrazov používaných v biblických vedách a ich pomocných disciplinách. Výklad jednotlivých hesiel je vedecky podložený, obsahovo bohatý, formulovaný stručne, jasne a často je doložený názornými príkladmi prebratými priamo z príslušných biblických textov. Tretiu časť zväzku tvorí desať obsiahlych príloh, v ktorých sa uvádzajú názorné prehľady poznatkov z pomocných disciplín biblických vied slúžiacich na doplnenie a prehľadné údaje uvedené v heslári. Kniha sa končí analytickým registrom hesiel a autorov. Už z tohto veľmi stručného prehľadu je možné vyuistiť, že dielo je v skutočnosti malou encyklopédiou biblických vied, lebo Lexikón zahŕňa všetky biblickovedné disciplíny. V tomto zmysle možno povedať, že ide o priekopnícke dielo. V slovenčine ide o priekopnícke dielo aj preto, že Lexikón predstavuje prvý pokus o sústavné vytvorenie najdôležitejších slovenských termínov v oblasti biblických vied.

Činnosť Jozefa Heribana v prospech Cirkvi na Slovensku sa veľmi osvedčila aj pri vydaní jednozväzkového Svätého písma, ktoré v r. 1995 pod názvom Sväté písmo Starého i Nového zákona vydal Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda v Ríme. V tomto prípade možno hovoriť o historickej udalosti, lebo slovenskí katolíci po prvý raz v dejinách vydali celú Bibliu v jednom zväzku, pričom všetky biblické úvodky pripravil Jozef Heriban, ktoré sú jednou z najoriginálnejších stránok tohto vydania: 54 úvodov (12 všeobecných a 42 osobitných) do kníh Starého zákona a 32 úvodov (5 všeobecných a 27 osobitných) do spisov Nového zákona tvorí veľmi dôstojný rámec posvätných kníh preložených do slovenčiny.

Z ďalších publikácií treba spomenúť knihy: Úvod do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou. (Trnava-Rím 1997); Apoštol Pavol v službe evanjelia. [Exegetické štúdie] z „corpus paulinum“ (Bratislava 1995); „Renovamini spiritu mentis vestrae...“ Obnovte sa duchovne premenou zmýšľania... (Ef 4, 23).“ Biblické meditácie z duchovných cvičení pre kňazov (Rím 1996) a štúdie a články v slovenských časopisoch (Hlasy z Ríma, Slovenské hlasy z Ríma, Duchovný pastier, Viera a život, Most)

Paralelne so svojimi povinnosťami profesora Pápežskej saleziánskej univerzity v Ríme a s publikačnou činnosťou, pôsobil ako docent biblických vied aj mimo Talianska. V roku 1984 vyučoval ako hosťujúci profesor bib-

lické vedy na Don Bosco Center of Studies v Manile (Filipíny) a v roku 1990 prednášal novozákonnú exegézu na Teologickej fakulte v Benediktbeuern (Nemecko). Počas viacerých rokov cez letné prázdniny prednášal na biblických kurzoch a kázal duchovné cvičenia v Nemecku, v Japonsku i v Taliansku a počnúc r. 1993 aj na Slovensku. Pri viacerých príležitostiach mal prihovory na biblické témy vo Vatikánskom rozhlasu (po slovensky i po japonsky) i v slovenskej sekcii rozhlasovej stanice Hlas Ameriky (Washington). Organizoval a viedol niekoľko vedeckých výprav do Svätej zeme (Izrael a Jordánsko). Zúčastnil sa aj na viacerých medzinárodných kongresoch biblistov: Vatikán, Taliansko (Rím, Milano), Izrael (Cremisan) Francúzsko (Lyon), Nemecko (Bethel), Španielsko (Madrid), Mexiko (Guadalajara), Škótsko (Edinburgh), Belgicko (Louvain).

Zomrel v Ríme 16. apríla 2009 vo veku 84 rokov, v 64. roku rehoľného ivota a 54. roku kňazstva.

Pocty a vyznamenania:

- riadny člen Slovenského ústavu, Rím..
- riadny člen Studiorum Novi Testamenti Societas, Dublin, 1989
- riadny člen Associazione Biblica Italiana, Rím
- zaslúžilý docent Teologickej fakulty Pápežskej saleziánskej univerzity, 24. mája 1995, Rím.
- štátny občan Rakúskej republiky „honoris causa“.
- Pribinov kríž 3. triedy, 1. 1. 2005

LITERATÚRA

Pôvodná tvorba:

RUDOLF BLATNICKÝ: „Bibliografia del Prof. Jozef Heriban“. In: *Dummodo Christus annuntietur. Studi in onore del prof. Jozef Heriban, Roma, Las 1998, s. 495-505.*

Knihy

L'atteggiamento della Chiesa ortodossa greca e russa di fronte alla proclamazione dogmatica dell'Assunzione di Maria Vergine in cielo. (Tesi di licenza in teologia). Torino, Pontificio Ateneo Salesiano 1955. 55 s.

L'antifarisaismo nell' „Assumptio Moysi“ e nei manoscritti di Qumran. (Tesi di licenza in scienze bibliche). Roma, Pontificio Istituto Biblico 1957. 42 s.

Retto fronte in e kénosis. Studio esegetico su Fil 2, 1-5. 6-11 (Tesi di dottorato in teologia biblica). Roma, Libreria Ateneo Salesiano 1983. (= Biblioteca di scienze religiose 51).

Bibliografická príručka pre štúdium Svätého písma (= Biblica 1). Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1986. XLIV + 263 s.

HERIBAN, JOZEF [a kol.]

Sväté písmo. Nový zákon. Podľa typického vydania Novej Vulgaty preložila Slovenská liturgická komisia. Úvodky k jednotlivým spisom pripravil Jozef Heriban. Rím, Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda 1988. 847 s.

HERIBAN, JOZEF [a kol.]

Sväté písmo. Evanjelíá. Preložila Slovenská liturgická komisia. Úvodné poznámky pripravil Jozef Heriban. Rím, Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda 1988. 319 s.

Úvodné poznámky k spisom Nového

zákona. Rím, Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda 1989. 230 s.

Príručný lexikón biblických vied. Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1992. 1350 s. (= Biblica 4)

Príručný lexikón biblických vied. Rím - Cleveland, Slovenský ústav 1992. 1350 s. (= Acta Academica Slovaca 46).

HERIBAN, JOZEF [a kol.]

Sväté písmo. Nový zákon. Podľa typického vydania Novej Vulgaty preložila Slovenská liturgická komisia. Úvodky k jednotlivým spisom pripravil Jozef Heriban. 2. vydanie. Praha, Slovenská biblická spoločnosť 1992. 847 s.

Príručný lexikón biblických vied. Druhé revidované vydanie. Bratislava, Vydavateľstvo Don Bosco 1994. 1350 s.

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Preklad a poznámky podľa vydania Spolku sv. Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955 - Nový zákon z roku 1986. Úvodky k jednotlivým spisom Prof. Jozef Heriban, SDB. Rím, Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda 1995. 2624 s.

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Preklad a poznámky podľa vydania Spolku sv. Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955 - Nový zákon z roku 1986. Úvodky k jednotlivým spisom Prof. Jozef Heriban, SDB. Trnava, Spolok sv. Vojtecha 1996. 2624 s.

Úvodky do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou. Trnava, Spolok svätého Vojtecha - Rím, Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda 1997. 2624 s.

Apoštol Pavol v službe evanjelia. [Exegetické štúdie] z „corpus pauli-

num“. Bratislava, Vydavateľstvo Don Bosco 1995. 272 s.

„Renovamini spiritu mentis vestrae...“ Obnovte sa duchovne premenou zmýšľania...“ (Ef 4, 23).“ Biblické meditácie z duchovných cvičení pre kňazov. Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1996. 152 s.

Príručný lexikón biblických vied. Tretie rozšírené vydanie. Bratislava, Vydavateľstvo Don Bosco 1998. ___ s.

O ňom:

RUDOLF BLATNICKÝ: „Dve okružle výročia Prof. Dr. Jozefa Heribana.“ In: *Slovenské hlasy z Ríma*, r. 44 (1995), č. 2, s. 44-49. - RUDOLF BLATNICKÝ: „Prehľad prác slovenského vedca svetového formátu (Náčrt bibliografie prof. Dr. Jozefa Heribana).“ In: *Slovenské hlasy z Ríma*, r. 45 (1996), č. 2, s. 15-23; r. 45 (1996), č. 3-4, s. 17-26; r. 46 (1997), č. 1, s. 23-30.

- *Who's Who in Biblical Studies and Archaeology*, Washington, D. C. Biblical Archaeology Society 1993, s. 123. - MILAN S. ĎURICA: „V šlapajach Antona Bernoláka. Nad vzácnym prínosom do slovenskej biblickovedeckej literatúry.“ In: *Slovenské hlasy z Ríma*, 35 (7/1986), 10-11. Pozri aj MILAN S. ĎURICA: „Bernolák redivivus. Nad vzácnym prínosom do slovenskej biblickovedeckej literatúry.“ In: *Kanadský Slovák / The Canadian Slovak*, 45, n. 26 (28. 7. 1986), 7. - JOZEF M. RYDLO, *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 - 1988. Predslov Andrej G. Grutka. Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1989. CLI + 583 s.*

JOZEF M. RYDLO

(Dokončenie z 1. strany)

Preto - už od roku 1993! - žiadame: vytvoriť nový, súčasnému slobodnému postaveniu slovenského národa a výnimočnému dejinotvornému významu osobnosti generála Dr. M. R. Štefánika zodpovedajúci dôstojný a veľkorysý pamätník na jeho činnosti priliehavom a čestnom mieste metropoly národa, za ktorého slobodu obeť svoj život - doslova do poslednej kvapky krvi. Týmto miestom je Námestie slobody v blízkosti Vlády SR a Prezidentského paláca. Veď táto výnimočná a kľúčová osobnosť našich, aj širších európskych dejín urobila - ako jednotlivec - pre slobodu nášho národa viac ako mnohokrát celá generácia!

Za nenáležitú až morbidnú možno považovať aj skutočnosť, že si stereotypne pripomínáme - namiesto pravidelných celonárodných slávností v deň výročí jeho narodenia (21.7.1880) - iba jeho smrť. To je však predovšetkým vecou štátnych orgánov SR...

Nezabúdajme tiež, že pamätník, ktorý dnes pohrobkovia čechoslovakistickej ideológie „reinstaloju“ pred SND - nám bol v roku 1938 vnútený vtedajšou pražskou benešovskou garnitúrou ako symbol českej nadvlády nad Slovenskom - čo je jasne vyjadrené dominantným postavením leva, ktorému dolu ponížený letec robí iba podradnú štafáž. Za takýto dehonestujúci prístup k prvoradej osobnosti našich aj českých dejín by sa mala - aj vtedajšia Praha, aj súčasná Bratislava - hanbiť!

Aj tento akt verejnej potupy významnej osobnosti a hodnôt našej kultúry a histórie dokazuje, že sa máme ešte stále veľa čo učiť. Aj od českej metropoly Prahy. Napríklad v úprimnom a hlbokom vzťahu českého národa a jeho reprezentantov k svojej „matičke“ a zároveň „caput regni“, kde sa svetu predstavuje to najlepšie a najvýznamnejšie z českého národného dedičstva. To treba s úctou nielen obdivovať, ale najmä nasledovať! Treba sa poučiť aj na českom patriotizme, ktorý je chápaný ako prirodzený, pozitívny a celospoločensky akceptovaný vzťah k

Bratislavské memorandum

Metropolizácia? Áno! Babylonizácia? Nie!

vlastným hodnotám. A nie je - tak ako u nás - nálepkaný dehonestujúcim výrazom „nacionalizmus“.

Výkričníkov nezodpovednosti voči Bratislave ako slovenskej metropole, ale aj ľahostajnosti voči hlasom jej občanov je však oveľa viac. K tým najvýraznejším patria:

- Ničenie historickej panorámy;
- narušenie typických dominant mesta (chaotické rozmiestnenie výškových budov);
- chýbajúce typické znaky metropol - národný panteón, národný cintorín, pamätník neznámyho vojaka, nám. republiky, pamätník štátnosti...
- zahusťovanie starého mesta bezcennou architektúrou;
- likvidácia technických a kultúrnych pamiatok (zbúranie Kablovky, Gumonu...);
- likvidácia parkovej a rekreačnej zelene či športovísk (Kollárovo nám., Esterházyho záhrada pri SRo.);
- zanedbávanie dekoratívnej kvetinovej výsadby;
- nevyvážená štruktúra mestských zón (inštitúcie, úrady, obchody, služby, bývanie, oddych...);
- zhoršujúca sa dopravná situácia a havarijný stav komunikácií;
- znižovanie štandardu bývania a vôbec života v meste;
- lacný výpredaj najlukratívnejších lokalít a objektov;
- odpredaj pozemkov pod budovami (PKO, Stará tržnica...);
- absencia „stavebnej polície“ chrániacej zákonnosť v oblasti stavebnej činnosti (Magistrát musí naliehať na poslancov NR SR!);
- investičné aj intelektuálne „odkr-

vovanie“ najmä periférnych častí Slovenskej republiky.

Uvedomujeme si nezastupiteľnú zodpovednosť, ale aj jedinečnú šancu našej generácie a mnohokrát sme ponúkli svoje vedomosti a schopnosti s dôverou, že v procese demokratizácie nášho verejného a politického života - ktorý sa na Slovensku začal dokumentom „Bratislava nahlas“ - nájdeme rovnako ochotných spolupracovníkov z radov kompetentných štátnych orgánov či predstaviteľov mesta Bratislavy. Naše výzvy a ponuky na verejnú

diskusiu a odborný vecný dialóg sa týkali hlavne urbanizácie a estetizácie Bratislavy, názvov mostov či komunikácií, oddychovo-rekreačných zón, parkov a zelene či pamätníkov významných osobností a udalostí.

Po tlačovej konferencii iniciatívy osobnosti a občianskych združení „Za krajšiu metropolu Slovenska“, primátor Bratislavy od nás osobne s podpisom dňa 3. 6. 2008 prijal našu žiadosť o stretnutie a hľadanie spoločných riešení. Pripomíname poslednú vetu našej naliehajúcej a v dobrej viere s tými

najlepšími úmyslami napísanej žiadosti: „Veríme, že sa nám spoločne podarí nájsť optimálne riešenia, ktoré budú ctíť Vás ako primátora, Magistrát Bratislavy aj slovenskú kultúrnu obec“. Medzi prílohami bol aj zoznam signatárov, kde boli uvedení predstavitelia 12 občianskych združení a desiatky osobností ako Milan Rúfus, Ladislav Ťažký, Július Binder, Eva Kristinová, Ferdinand Klinda, Milan Laluha, Ondrej Zimka, Alexander Ilečko, Viliam Hornáček, Matúš Kučera, Milan Vároš, Jozef Husár, Jozef Šimonovič, Anton Hykisch a mnohí ďalší...

Kompetentní predstavitelia Bratislavy! Bratislava nepatrí ani magistrátu, ani developerom - patrí celému Slovensku, všetkým občanom Slovenskej republiky a všetkým, ktorí sa hlásia k slovenskému národu, nech žijú kdekoľvek vo svete. Uvedomte si túto skutočnosť, ktorá zaväzuje najmä Vás, ktorí ste za ňu zodpovední najviac!

Vyzývali sme Vás na verejnú diskusiu v médiách. Nami podávaná ruka na spoluprácu bola odmietnutá a odpoveďou bolo a je Vaše mlčanie. Vy ste nás svojou nezodpovednosťou, ľahostajnosťou a ignoráciou vyhnali do ulíc. Uvedomte si však, že tak ako Vy stupňujete svoju ľahostajnosť, my budeme stupňovať svoju dôraznosť.

Naše demokratické a občianske právo rozhodovať o spoločných veciach si vziať nedáme!

Kultúrny svet od nás očakáva, že sa predstavíme svojimi autentickými prínosmi - nie bezduchými kópiami cudzích vzorov. Bratislava má byť slovenskou metropolou so všetkým, čo k tomu patrí. Tak ako je to v metropolitách iných národov. Dôrazne preto žiadame, aby sa o veciach štátnej reprezentácie - akou bezpochyby je aj urbanistická a estetická vzhľad Bratislavy - verejne diskutovalo a aby závery boli výsledkom akceptovania predovšetkým odborných argumentov.

Nemáte mandát ani právo ničieť to, čo ste nevytvorili!

Za iniciatívu osobnosti a občianskych združení
VILIAM HORNÁČEK

Kresba: Andrej Mišanek

Pribina sedel obďaleč na poskladaných avarských štítach, dušu mu naplnil bôľ.

Od návratu z Franskej ríše ho doma zovšadiaľ obklopovala nenávisť, iba u Zvonimíra našiel náklonnosť a sympatie. A teraz je mŕtv, pritom bol iba o rok starší od neho. Nesvár medzi Mojmirovým a jeho rodom, prirodzený zápas o prvenstvo pretrváva vari od vekov, no odkedy sa knieža vrátil, zápolenie sa nebezpečne vyostřilo. Z čoho len pochádza toľká nenávisť?

Za tie tri roky, čo Pribina strávil ako rukojemník u Radbodu, grófa Východnej marky, aj ako budúci panovník na nitrianskom kniežacom stolci (v tom čase žil ešte jeho otec Pribislav) čulo pozoroval, ako sa žije v kultúrnej vyspelejšej krajine, dovŕpil sa, vďaka čomu sa tak rýchlo rozrástla na svetovú ríšu. Všimol si novoty a vymoženosti, ktoré uľahčujú život a odstraňujú lopotu. Aj ako pohan si uvedomoval, že za vzrast a vzostup vďaka svetlu, ktoré rozžal duch kresťanstva. Keď sa pred rokom vrátil, aby zasadol po otcovi na stolec, hneď začal zavádzať všeličo z toho, čo odporozoval vonku. Aj na vlastnom panstve mu prichádzalo zápasť s vladykami, starešinou a náčelníkmi. Ibaže čím väčší bol odpor, na ktorý Pribina narazil, tým viac v ňom rástlo odhodlanie neustúpiť.

Žreci videli v jeho počínaní iba sympatie k novej viere, zato župan Dončo, ktorý mu bol kmotrom pri postrihniach, aj Svätózár, strýc jeho ženy Kvetoslavy, mu verili. Jednako ich dráždilo, ba popudzovalo, ako prehnane napodobňuje všetko cudzie, jeho odev i výzbroj. Kým vojvodcovia, aj sám vodca výpravy Mojmir sa obliekali do dlhých, domákných košiel, ktoré kryli saravily z hrubej čínovate, a ich výzbroj tvoril pancier zo železných krúžkov, ukutý skalickým kováčom, Pribina sa vytŕčal v hodvábnnej tunike lemovanej zlatom, kožený opasok s ozdobným nákončím mal vykladaný perlami a plášť bol z ťažkého gréckeho brokátu. Čiapka, teraz prebodnutá avarským šípom, bola dôvtipne futrovaná tenkými železnými krúžkami, lemoval ju hranostaj a zdobila zlatá spona, v ktorej bol nasadený čerstvo iskriaci karbunkul.

So závišťou teraz zízali, ako sedí rozkročmo na hrbe štítov a opiera sa o veľký dvojsečný franský meč zvaný teutónsky, vyrobený vo Würzburgu. Skalickému vladykovi Stojanovi nedalo, aby nepošepol Svätózárovi: - Tvoj synovec sa darmo pechorí v cudzej paráde. Podľa obličaja vidno, že je Slovan.

- Hej, otcovi akoby z oka vypadol, - prikývol aj Bledosvit, ktorý to začul.

Svätózár sa skúmavo zahľadel na svojho niekdajšieho obľúbencu. - Ech, škoda ho, - odpľul si.

- A akých mal statočných predkov! - pokračoval Dončo septom. - Ded i otec, územčisti, ako bývajú naši, a akí bojovníci! Cudzozemskú parádu by som mu vedel odpustiť, - pripustil, - je mladý a pochabý. Iba ten meč...

- Vo svätohavelskom kláštore mnisi také zhotovujú, dvojsečné, ťažké. A pod priečkou sa mu ligoce tepaný zlatý kríž, vidíte?

- Ako k nemu prišiel? - rozhorčil sa Dobrina, vladyka z Považia. - Keď na frankfurtskom sneme po-

trestali bavorské knieža Tasila za zradu, cisár vydal zákaz predávať dvojsečné teutónske meče cudzincom. Najmä nie Slovanom, Avarom a Vikingom.

- Nielen meče, ale ani nijakú inú zbraň, - dodal Stojan. - Mój otec chcel raz podplatiť mnicha, ktorý viedol žoldnierov so zbraňami a výzbrojou. A ten ani počut! Vraj to akoby pýtal jeho hlavu, tak sa zhrozil.

- A čo on? - mykol hlavou Svätoslav, Velesov žrec, smerom k Pribinovi.

- Dostal ho vrah do daru od kniežaťa Východnej marky.

- Začo? Za aké služby?

- Vraj si ho obľúbil, aj neter mu núkal za ženu, - ospravedlňoval Pribinu jeho kmotor.

Žrecom zaiskrilo v očiach, ba Svätoslav vyskočil, skrotil ho

ku na koňoch ani loďou, - usúdil Mojmir. - Židom tam zhabali dvojsťažňovú galeju a so vzácnym tovarom z Orientu. A majiteľov prikovali k veslám.

- Odkedy ich prvý kagan Bajan založil veľrišu od Baltu po dolný tok Dunaja, od Tisy po Ens, živili sa iba lúpežou, - pripomenul Beložrec. - Nebáli sa preniknúť do srdca Byzancie, do Benátok. Frankovia vládli nad svetom, a oni jednako znepekovovali ich kláštory, ba odvážili sa napadnúť aj Čáchy, sídlo samotného Karola.

- Práve preto sa musíme dôkladne pripraviť, - uzavrel Pribina. - Naši zvedovia mesiac-dva pobudnú medzi avarskými zajatcami, dokiaľ si neosvoja výraz ich tváre, pohyby, prízvuk v reči a najmä ťarbatú chôdzu.

MÁRIA KOČANOVÁ

S Perúnom na štíte

„Zbieram zrná pravdy v histórii, zaznačené v análoch a kronikách, v kódexoch, listinách i zažltnutých pergamenoch, ale aj v povestiach a legendách. Chcem odkryť závoj vekov, prehrabať pahrebu, rozduchať oheň, aby sa národná hrdosť rozblčala ako strážny oheň...“

Sotvaktorý čitateľ dnes ešte pozná meno spisovateľky Márie Kočanovej (1890 Kostoľany nad Hornádou - 1976 Bratislava). Väčšinu života, okrem posledných rokov, prežila v Prešove, ako učiteľka pôsobila v Solivare. Do r. 1948 jej Spolok svätého Vojtecha vydal rad kníh pre deti i dospelých (Šarišské povesti, Nemý mních), písala pre rozhlas, potom sa jej už vzhľadom na výrazne katolícku orientáciu publikačných príležitostí nedostalo. Jednako v 70. rokoch oprášil rozhlas dve z jej hier a Semiramis uviedlo i prešovské divadlo.

Vrcholom Kočanovej tvorby sa mala stať trilógia z čias Veľkej Moravy. Po dôkladnom štúdiu literatúry sa do nej pustila r. 1922. „V prvej časti sa opisoval boj medzi kniežatom Mojmirom a Pribinom, po ktorom sa moravsko-slovienske kmeňové panstvá zjednotili,“ uvádza v úvode. „V druhej časti som zobrazila Rastislavovo blahodarné panovanie a epochálne účinkovanie solúnskych vierozvestov Cyrila a Metoda. Tretia, nedokončená mala byť oslavou slovienskej minulosti, ako sa o ňu pričínil kráľ Svätopluk.“ Dej sa však presúva aj k Jadranu, do Panónie a na dvor franského panovníka. Zachoval sa iba prvý diel, druhý sa spolu s torzom tretieho zničil počas bombardovania Prešova roku 1944. Rukopis, z ktorého vyberáme dve ukážky, je uložený v prešovskom múzeu.

LUDOVIT PETRAŠKO

však veľkňazov karhavý pohľad. Nadarmo sa dosiaľ usiloval dodržiavať dôstojné ticho. Stačí slovo-dve a vzbĺkne vatra hnevu.

Dončovi sa zdalo, že sa musí kniežaťa zastať. - Nielen Radboda, aj arcibiskup Arno ho chcel oženiť. A vidíte, Pribina odolal pokušeniu, nepristúpil ku krstu.

- Možno to pokušenie nebolo až také veľké, - utrúsil jahňa Jaropluk posmešne. - Jeho ženu Kvetoslavu ani v mladosti krása neľahčila. K tomu je od neho desať rokov staršia.

- Chcel syna z rýdzo slovienskeho koreňa. - Svätózár nemohol inak, zoči-voči nenávisť žrecov uňho jednako zvíťazil cit pre spravodlivosť.

- S Kvetoslavou vyženil horehronské županstvo, - zahundral Velesov žrec jedovato.

- Nech je už náš vojvodca ako vyparadený, v bitke s Avarmi sa vyznamenal, - pripomenul Svätózár zvýšeným hlasom.

- A keď Zvonimír zahynul, či nie on odvrátil nebezpečenstvo? - rozpamätal sa i Dončo.

Ostatní tiež museli uznať, že najmä vďaka nitrianskemu kniežaťu zvíťazili, hoci podajedných toto vedomie páliť vari viac, ako keby boli utŕžili porážku. Radšej zašli obľahčiť si na kraj plte.

Pribina vedel čítať v pohľadoch, no zachovával pokoj. Z hlasnejšej vravy pochytil, ako spomínajú, čo prestáli, a vnútro mu naplnila radosť. Spravodlivosť sa u našinca ne-

dá udupať! Napínal uši, aby mu uniklo čo najmenej.

- Práve Pribina na sneme starešiny navrhol Mojmiru za vodcu výpravy.

- Ani sa nevystatoval, že pozná franský spôsob boja, - pripustil Stojmir. - A pritom vedel, ako majordomus Pipin zdolal hlavnú silu Avarov.

Nitrianske knieža sa síce ozvalo zriedka, zato jeho slovo zavážilo, tak ako vtedy na sneme na Devíne. Vtedy navrhol poslať na výzvedy dvoch-troch spomedzi tých, čo pobudli v zajatí u Avarov a teraz horeli túžbou po pomste. - Felčiarich zohavia tak, že budú vyzeráť ako Avari.

No veľkňaz Beložrec namietol: - Avari si znetvorili obličaje už v detstve, na hranici junáckeho veku. Dlhho sa hoja také rany, a my nemáme toľko času.

Ani Mojmir ich nechcel vystaviť istej smrti, keby na nich natrafil u nepriateľa, zato Pribina sa nevzdával: - Stačí škrabnúť na povrchu, pridať farby, prášky, mastičky. Naši vyzvedáci sa aj tak nesmú veľmi priblížiť k Avarom, prezradili by sa po reči. Špehovať budú iba v noci, vo dne sa skrývajú po lesoch, v úľfabinách. Jeden franský vyzvedáč z Korutánska, ktorého vyslal gróf Erich do hrinku hlavného kagana Cemikasa, napchal si do úst trávu a keď sa k nemu dakto priblížil, zvíjal sa po zemi, že vrah od bolesti nemôže hovoriť.

- Benátski kupci sa dnes neopovážia pustiť okolo aquinského hrin-

ved' Avar ako keby zrástol so svojím koňom, na ňom je, spí, preto aj po zemi chodí, akoby na ňom sedel.

- Zajatci k sebe Slovienu ani nepripustia, - namietol Dobrina.

- Ako dozorcov k nim pridelieme špehov.

Za vodcu vyzvedáčov vybrali napokon Pribinovo zbrojnoša Jarinu. Šesť rokov nosil tento múdry a skúsený chlap na šiji avarské jarmo, hnali ho do bojov proti Frankom, až kým sa nedostal spolu s premoženými Avarmi do zajatia majordoma Pipina. Dva roky potom žil ako zajatec vo Východnej marke, len vďaka Pribinovi sa odtiaľ dostal, preto bol teraz kniežaťu oddaný na život a smrť. Sám si aj zvolil druhov spomedzi dobrovoľníkov.

Len čo knieža Mojmir vyslal po zhromaždení krvavý meč po údelných kniežatstvách, županátoch a rodoch, zostavil Pribina vlastnú kohtu a cvičil ju spolu s náčelníkmi. Vedel, aký je nepriateľ zákerný, ale poznal aj ľstivé úskoky, povedzme predstierať nepatnosť, a aj tak dosiahnuť víťazstvo. Mládenci, chťíví boja, ledva sa mohli dočkať, kedy sa ozve turí roh.

* * *

Na druhý deň k večeru bolo už všetko pripravené, ešte aj Avari chceli ísť, pri kňaznej nájdú zavše spravodlivosť i dobré bydlie. Nakoniec sa našli takí, čo boli ochotní ostať, no Kvetoslava musela sľúbiť, že tu neostane dlhšie ako do leta.

Štyri avarské tátoše ťahali jej voz, z jednej strany kráčal jej muž, z druhej natešený syn a za nimi nedohľadný zástup na vozoch i pešky s ovcami, lichvou, koňmi. Spievali a ujúkali, ani čoby sa zberali na svadbu, aj zvonce kráv, spiežovce oviec klinkali radostnejšie. Až sa kňazná začala strachovať, či srdce, dlhé roky sužované, vydrží toľkú radosť.

Vskutku trvalo všetko šťastie nie dlhšie ako rok. Druhej jesene čakala kňazná pod srdcom jeho plod. Keď už pocítila bolesti, vyšla na dvor vydať ostatné rozkazy. V noci prvý raz mrzlo, nádvorie bolo samý ľad. Pošmykla sa a kým pribehli ženy, našli ju ležať na smrť bledú, skoro stečenú z krvi. Pribina vydesený zžal volchvy, vedomkyne, felčiaru, no pomoci nebolo. Kvetoslava dokončovala v mužovom náručí.

- Chod'... po ňu... - šepkala, keď videla, ako mu stekajú slzy. - Povedz jej... odpustila som...

Čierna zástava sa zatrepotala na veži, dlho sa na hrade neozval smiech ani spev.

Cestu do Solnohradu knieža neodkladal, s neveľkým sprievodom sa vybral na juh skôr, ako Sajave nebudaj vyprší rok noviciátu. Ved' po zložení sľubu ju už len ťažko dostane z kláštora, iba ak s pápežovým povolením.

Prešľapoval z nohy na nohu v pochmúrnom vestibule s nízkou rebrovitou klenbou. Po chvíli sa v okienku objavila tvár staršej mnišky - vrátničky. Pribina sa iba letmo poklonil, nepozdravil po kresťanský Laudetur, a tak sa zatvárla nevlúdne.

- Je kňazná Sajava, dcéra chorvátskeho panovníka, slobodná a či už zložila sľub?

- Slobodná, aj keď čas jej noviciátu pominul, - vrátnička si ho nedôverčivo premerala, - jej družky Peretkund a Engelhilda majú čakať ešte dva mesiace. Predstavená rozhodla, že slávnosť posviacky závoj usporiada pre všetky tri spoločne na Immaculata conceptio, sviatok Panny Márie.

- Zavolajte kňaznú Sajavu! Mniška zaváhala. - Staršia sestra vás zavedie do refektória, tam počkajte.

Sajava je teda slobodná, odvedie si ju do Nitry! Keď poňho prišla, najradšej by bol vybozkával tú starú zvráskavenú tvár.

Nečakal dlho. Prišla v tmavom habite noviciek, no aj pod ním sa dobre dali tušiť pôvabné tvary. Bola krajšia, ako si ju uchoval v pamäti, no taký úsmev na nej jakživ nevidel. Vyžarovala z nej akási vyrovnanosť, šťastie.

- Radosť môjho srdca! - vyskočil. - Prišiel som ťa vyslobodiť. Vezmem ťa so sebou ako zákonitú ženu.

- Zákonitú? A Kvetoslava...?

Preglhol naprázdno. - Zomrela... - Ja, ja som ju zabila! - Sajava vyškľivila slzy. - Ja nešťastná...

- Nie, nie, nič si nevyčítaj, Sajava. Moja žena zomrela pri pôrode, celý posledný rok sme ešte prežili vedno v Nitre. To ona ma poslala za tebou, nech vieš, že ti odpustila.

- Moja vina sa tým nezmenšila. Do smrti sa chcem kajať za ten hriech.

- Ale čo to hovoríš! Vtedy si ešte nebola kresťankou. A Kvetoslava trpela najmä pre svoju hrdosť. Lenže odpustila, umrela vyrovnaná. No tak, - chcel ju zobrať do náručia, ale ona cúvla, na obranu vystrela pred seba ruky.

- Nechaj ma. Nikdy sa už k tebe nevrátim, knieža.

- Ty ma neľúbiš, Sajava?

Odvrátila pohľad, akoby nevedela, či návštevník znesie pravdu, nerada by zranil jeho samofúbosť. Chabo sa usmiala. - Jediného muža som ľúbila, a to bol Zvonimír.

- A ja? Len si spomeň, nebola to ozajstná ľubosť?

- Nie. Obdivovala som ťa, to hej, bola som ti vďačná...

- Ale začo?

- Zastal si sa ma proti hodnostárom, ba i proti Perúnovmu kňazovi, pred strašnou smrťou si ma zachránil. Zaznávaná, vyhnaná, prekliata, taká som bola, keď si ma prijal. To len z vďačnosti som ťa ľúbila, no teraz viem, moja vďaka bola hriešna. Nebudem žiť dosť dlho na to, aby som sa kajala za toľké previnenia.

- Zbytočne sa trýzniš, Sajava. Na vine je tvoja mladosť, moja vášeň. Výčitky sa stratia, len čo opustiš tieto múry.

- Nie, knieža, nechaj ma. Som tu šťastná, práve tieto múry ma chránia pred utrpením, čo som okúsila v živote. Za nič na svete ich už neopustím.

- Si primadá na to, aby si sa vzdávala svetských radostí. Nebudeš tráviť dni, roky v odriekani, nečinnosti!

- V nečinnosti? Mýliš sa. Mám tu prácu, ktorá ma teší čoraz viac. Vyšívam oltárne plachty, superpelície, omšové rúcha, štóly. Hodvádom, zlatohlavom, pestrými nitami, perlami... Som užitočná, uznávajú ma. Nikdy som ešte nebola taká vyrovnaná a blažená.

- Musíš sa spamätať, Sajava. Dožičím ti čas, prídeš na iné myšlienky. Zajtra budeš ku mne milosrdnejšia.

- Darmo by si chodil, knieža. Už sa nestretne.

Bola preč skôr, kým sa nazdal. Ostal stát, ako zasiahnutý bleskom a spamätal sa, až keď poňho prišla stará mniška. Sklamaný v najkrajších nádejach pobral sa rovno do arcibiskupského paláca. Priateľ Arno ho prijal srdečne, objali sa a keď počul, ako knieža prišiel najprv o jednu, potom i o druhú ženu, otcovsky ho potešoval. Až keď si Pribina po výdatnom jedle trochu upil, ako tak sa upokojil. A arcibiskup očividne čakal iba na príhodnú chvíľu. Počul už, ako vie Sajava vyšívavať, nechcel prísť o takú užitočnú mnišku. Zároveň si ako oddaný rybár Kristov zamienil, že rybku, čo sama vzkázla do siete, viac nevy pustí.

- Nesmúť, knieža, mám pre teba nevestu. Vyrovna sa Sajave.

- Ďakujem za láskavosť Vašej Eminencie, ale zatiaľ sa nemienim ženit. Nebodaj si kňazná ešte rozmyslí.

- Ženská láska je ako struna na harfe. Ak sa pretrhne, darmo by si ju zväzoval, nevydá viac tón. Jest to aj iné, povedzme Engelhilda, sestra pasovského biskupa Adalrama, tiež by ti mohla stáť za povšimnutie. Vychovali ju benedikťinky, rodičia im zahynuli pri vpáde Normanov. A jej brata som navrhol u pápeža na biskupskú hodnosť, ráno sa mi prišiel poďakovať za podporu.

Arno na chvíľu zmĺkol, no Pribina počúval iba na pol ucha. - Keď príde môj čas, - pokračoval teda arcibiskup, - navrhmem Adalrama za svojho nástupcu. Keby si sa dostal do potýčky s mojmirovcami, zide sa ti také príbuzenstvo.

Konečne sa knieža prebral. Ar-

no pozná pomery na slovienskej Morave, jeho ponuka sa mu celkom videla. Skôr-neskôr mu isto príde brániť sa. A keďže sa prestal vzpierat, arcibiskup, dobrý diplomat, zahorúca kul železo. Zaraz poslal po Adalrama, hádam sa ešte nevydal na cestu. I jeho sestra, novicka v kláštore benedikťinok nech príde.

Biskup prišiel prvý. Arcibiskup sa s ním dlho zhováral po latinsky, Pribina postrehol, že Adalramus síce prisviedča, má však i námietky. Nebodaj príde ešte aj o tretiu ženu, stihol medzičasom prísť na arcibiskupov návrh.

Napokon vošla Engelhilda, aj ona mala na sebe tmavý habitus noviciek, na okamih si ju Pribina pomysľil so Sajavou. Aj postavou jej bola podobná. Hlboko sa poklonila, no keď dvihla tvár, Pribina zbadal, že je síce pekná, ale Sajave sa zdá leka nevyrovnaná.

- Zavolali sme ťa, sestra, - prehovoril Adalramus, - lebo jeho milosť, nitrianske knieža ťa požiadal o ruku. Podáš mu ju?

Engelhilda prekvapená pozrela na knieža veľkými modrými očami. Na tvári sa jej objavil ľahučký úsmev s rumencom, ako keď sa zážiha deň. Zapýrila sa. - Áno.

Adalrama sestrina ochota prekvapila, možno sa aj trochu nazlostil. - Je to pohan, uváž, - pripomenul jej.

- Zmierim sa s tým, - prikývla a rumeň na tvári jej stemnel.

Pribina ani nezakrýval, ako sa mu ulavilo, čoraz väčšmi sa mu pozdávalo dievča. Aj arcibiskup sa potešil, zato Adalramus si kládol podmienku: - Skôr ako privolím k tomuto sobášu, knieža Pribina sa dá pokrstiť.

- Nemôžem splniť vašu podmienku, Eminencia, - vzoprel sa knieža. - Doma ma zaznávajú už preto, že mám pochopenie pre kresťanské učenie. Keby som sa sám stal kresťanom, mojmirovci celý národ poštvú proti mne.

Nastávajúci švagor zaváhal. - Sľúbiš aspoň, že tvojej žene nik nebude brániť, aby si vykonávala náboženské povinnosti?

- Sľubujem, môže ich vykonávať ako dosiaľ.

- Aj kostol pre ňu dáš postaviť? - Adalramus kul železo zahorúca.

- Kostol? - Pribina sa zarazil. - Lenže v mojom kniežatstve niet murárov ani kamenárov! Ba sotvako vie, ako vyzerá kresťanský kostol.

Nato sa zamiešal Arno. - Pošlem ti staviteľov, spoľahni sa, - mávol rukou.

Adalramus sa dovtípil: pre arcibiskupa znamená tento sobáš čosi ako misiu, ani on nemal viac námietok. Žiadal len, aby sa svadba konala čo najskôr, on sám sa musí ujať biskupského úradu v Pasove. Aj Pribinovi vec súčila, ešte pred zimou sa chcel vydať na cestu.

Arcibiskup Arno, uradostený, že na rýdzo pohanskej Morave postaví prvý stánok Kristov, sám vystrojil hostinu. Zúčastnili sa na nej všetci prívrženci nitrianskeho kniežata, aj Radboda, gróf Východnej marky. Týmto sobášom sa otvorila brána pre franských mníchov, murárov, staviteľov, remeselníkov, kupcov. Konečne môže Pribina začať uskutočňovať svoj sen.

Kresba: Tibor Kovalik

Dvoje, čo zná

Tajomstvo sna
a tajomstvo o sne.
Dvoje, čo zná,
či verše sú pôstne.

Prvé je v tom,
čo uniká zmyslu.
Nadide zlom,
a zo sna je príslub.

To druhé vie,
či sníva sa pravé.
A v úsmeve
si zavráva Ave.

Bude tu striedmo

Niečo sa dari
z tajomstva prednesu.
Dni neposedné sú,
lež v stopách jari.

S prítiažou tary
sa múdro neznesú.
Stratí sa bez hlesu
každý hriech starý.

A keď sa ujme
klik požehnaných snov
v rozvážnej sume,

bude tu striedmo
s odvahou náhryznou
i bážňou pred ňou.

Čarovná účasť v sne

Červienky, vrabce,
hrdličky, straky.
Všetko sa ráce
rozmarom v tvare dňa.
Vánku sa dari
pozvánka dajedna.

Pri tejto jari
je súzvuk taký,
že niet ho v snári.
Že platba následná
má rozmer práce
v syte i za striedma.

Púpavka, tráva,
orgován, slivy.
Všetko sa správa
správne a úžasne.
Nadbieha ránu
čarovná účasť v sne.

Zbierajú mannu
lační a chtiví -
čakali na ňu.
Rozšafnosť v ušiach znie
a dorovnáva
rozmary súhlasné.

V radostnom plese

Jar ako z krhly
hrčí výdatne.
Pučí a kvitne
láska ozlomkrk.
Poklony mýtné
skladá v bozkoch rúk.

Lad zaokrúhli,
čo sa iba tmie
v náčine hrčí.
Zjemní rapavé,
tvar na svet rúči
zjaví v náprave.

Zbrúsia sa uhly,
próza zbrilantnie.
Už bríza nesie
vietor do plachát.
V radostnom plese
dá ti odplávať.

TEOFIL KLAS

Len pristaš
v neúnavnom
krásne

Srdce je

lodný zvon

Breza už zasa tieni
výhľad na horizont.
Sama je vachtárom,
plentou i plachtárom
úštipku raja.

Slncovo zahľadený
vrchovec žmúri blond.
Strakám i parteru
sa pestiev nadmieru
zas navystrája.

Ale má pravdu breza:
dnes treba všade máje.
Vlajkový trimarán
stále sa trima rán
zložených z dreva.

Aj keď deň z križa zlieza
a kotva zradená je,
srdce je lodný zvon,
čo v čase kolíznom
sa rozoznieva.

Nádych

do pláne

Vietor
poznať na šklbaní tieňov
v celách všedných dní.

Preto
vládne pomýlenou scénou
nečas nehybný.

Vrie to
iba tam, kde riadne vanie
čerstvé volanie.

Stretol
som dnes v rozjarenom ráne
nádych do pláne.

Svrbenie básne

Komuže sa priznáš
zo svrbenia básne,
špenia nadnesu?

Stále si len pristaš
v neúnavnom krásne,
zisky hladné sú.

Odbúda ti zavše
nepohodnej dane
v krivkách podnebných.

Lačnenia sú zdravšie,
ak vždy odhodlane
prosiš o chlieb v nich.

Veľa je v krvi

Krv vyzrážaná
z anticipácie.
A živá rana,
že ňou krivda šije.

Na žertvu Boha
chabá náplast ľudská.
Krv preúbohá
pravdu nahlas lúska.

Veľa je v krvi
pamätavých ozvien.
Dnes na priemrvy
do kréda ich pozvem.

Verše z vetra

Silné sú verše,
keď ich z vetra chytáš.
A najsilnejšie,
keď im snímaš prítiaž
prachu a piat.

Odlahči snenie
o námery vlastné.
Nechaj si pre ne
čiernu dieru v krásne
na vstup a vpád.

Až budú vanúť
vetry plné vlahy,
sám sa im nanúť
stúpavý, no nahý
za smädný tón.

Nech ponesú ťa
ako šelest briezky.
V anjelských putách,
v opojení rezko
znamenitom.

Nerozlúštiš

Nerozlúštiš,
čo spieva vtáča,
ani čo peješ sám.

Toľký je v speve taj.

V nerovnú tíš
sa prieporné sny tlačia
až hore k nebesám.

Spevom ich spoj a prevetraj.

Sotcom Antonom Hlinkom ma vždy spojovali dlhšie obdobia rokov. To najprvšie súviselo s počúvaním rádia Stefanus, Slobodná Európa, Hlas Ameriky. Druhé sa vyznačovalo spolupracou v médiu STV, štúdia Košice. Tretie je najhoršie a súvisí s jeho chorobou a zmiznutím priamych kontaktov. Je strastiplné. Ale nádej trvá.

Utečenec, psychológ, novinár a spisovateľ, majster mikrofónu a pódia, pašerák náboženskej literatúry, filozof, vysokoškolský učiteľ, docent, kňaz. Človek z mäsa a krvi, láskavo dobrosrdečný, múdry, dobrý ako maslo, len ho natrieť na chlieb. Až sa čudujem, že niekomu mohol ležať v žalúdku, keď je to nádherne stráviteľný muž, tvorca a inšpirátor, ročník 1926. Bežne komunikoval tak, ako kázal, žil asketicky skromne, ale šarm i prostota mu vždy boli vlastné. Úplnejšie sa mi podarilo pochopiť jeho osobnosť vo vysokých horách Strážovskej vrchoviny, jeho rodisku nad Valaskou Belou v osade Škripov, keď sme s Petrom Valom, synom Matúšom, kameramanom Mirom Bekečom a košickým televíznym štábom pripravovali o ňom dokument Dlhá cesta domov (1994). Stále tam divo aj usľachtilo rastú kvety a nad listím stromov tróni už len božia obloha. O tých kvetoch povedal, čo si ako dieťa myslel, že rastú len pre pannu Máriu, pretože ich tam zbieral a kládol do vázy iba pre ňu. S mamou ich v tom vysokohorskom kraji žilo dovedna šesť bratov, lebo otec býval vo svete a domov sa vracal len na sviatky. Za to, čo priniesol, prikúpili kravku alebo roľu. Váľky na dom umiestili z hlíny a postavili ho aj bez výučného listu. V Škripove je ich dodnes dokopy päť a odvtedy nepridubol ani jeden. Kým sme tam došli, úplne nový volkswagen pre šesť ľudí a sni-

ŠTEFAN OLHA

Chrabrý otec Anton Hlinka

maciu techniku, sme dva razy museli tlačiť hore tou kamenitou strminou. On sa pridol prvý. Šesť Hlinkových detí zvládali tú horskú túru do školy, ktorá, keď zapršalo, stávala sa riečkou, a späť domov s ňou dennú prechádzku. Nešli len vtedy, keď mama povedali, dnes sú záveje.

Keď o tom po pätnástich rokoch píšem, ako by som s ním rozprával na živo. Hovoril vtedy, nad čím a ako rozmýšľal, keď bol dieťa: Aký veľký musí byť Boh, keď môj otec, ktorý ovláda i voly a nebojí sa protirečiť ani starostovi, je pred ním na kolienách. Boh musí byť úžasne dobrý a priateľský, keď sa s ním moja mama môže rozprávať a pritom kolísť dieťa a dávať mu piť.

V osade Škripov trvalo vtedy žil už len jeden človek. Dôchodca Pavol Drienik, jeho detský druh. Po dlhých rokoch stretol sa s ním na priedomí, zaplnenom drevom, narezanom do siah. Ja som ťa počúval, Tonko, celé tie roky, vždy. Z Mníchova aj z Washingtonu. Teraz už len z Bratislavy alebo Košíc. Veru Slovák Anton Hlinka, exulant bol v cudzine mnohoročný hosť. Roku 1958 vysokoškolský pedagóg. Vo Viedni učil filozofiu. Pozdejšie, keď ako redaktor písal pre domov, musel sa nanovo učiť slovenčinu. Nemec-ko. Taliansko. Vatikán. Tam na pláži stretol muža, ktorého stále obľetoval hŕf. Muž sa ho spýtal, a ty si kto, Slovák? Áno, ja som Hlinka. Anton? Anton Hlinka? A prečo Gustávovi Valachovi nepoviete, kto ste? Ja som Gusto, potykajme si, ahoj.

Do rádia Slobodná Európa prišiel roku 1971. Rada biskupov sa na ňom zhodla ako na jedinom kandidátovi. Vystriedal profesora Mikulu, keď ten odišiel do dôchodku. Trápilo ho, že nemal kontakt s poslucháčmi. Slobod-

sme ho počúvali každú sobotu v ten istý čas. Čech Medek bol v Hlase Ameriky muž číslo 1, Slovák Anton Hlinka, muž číslo 2.

Pozvali ho na kongres do Kýlu. Tam ho oslovila švajčiarska protestantka. Páčila sa jej jeho prednáška. Súboj na krátke meče. Vy ste katolílik. A my sme proti vám. Najmä proti jezuitom. Váš pápež toto a toto, nie náš pápež toto a toto... Boj netrval dlho. Pozvali ho na prednášku k nim a po nej odovzdali honorár 2000 dolárov. Vrátil im ho: to je môj príspevok na pašovanie biblií do ZSSR. Roku 1976 ho pozvali do Bernu. Hovoril o situácii cirkvi v ČSSR po Helsinkách. Honorár ďalších dvoch tisícok dolárov znovu odovzdal na kontraband. Pochopili, že nie je na peniaze, aj preto ich okamžite oslovil. Nemali by ste nič proti tomu, keby sme knihy pašovali aj k nám? Nie, ale potrebovali kontakt a on ho zaobstaral. Tak vznikol most Mníchov - Bratislava. Tvorili ho mladí Nemci a Nemky. O mesiac šli do Bratislavy, vznikli spojenia Korec, Krčméry... Tri mesiace po Berne išla na Slovensko prvá fúra. Sklady boli v Trnave, Sereďi, Nitre, v Bratislave dva, v Piešťanoch, Žiline, Smrečanoch, Ružomberku, Lendaku, v Prešove, Košiciach. Počas 13 rokov prepašovali k nám 250 tisíc kníh náboženskej literatúry, vytlačenej po slovensky v Ríme, Mníchove, Kanade. Prvý titul sa volal A prebýval medzi nami, obrázkové evanjelium pre deti.

Po niekoľkých rokoch prišiel do

Ríma šéf katolíckej cirkvi kardinál Tomášek, cestoval za ním. Spýtal sa ho, prečo nepašujú aj do Čiech? Pán kardinál, ak mi dáte adresu, o tri týždne máte prvú zásielku. Treba splniť tie isté podmienky ako na Slovensku: miesto skladu na hlavnej ceste, vždy niekto musí byť doma, treba vedieť po anglicky alebo po nemecky, neslobodno sa báť. Kardinál: zajtra vám to dám. Poradil sa s tajomníkom a kardinál dodal: musím konštatovať, že to bude komplikované. Rozumiem, pán kardinál. A do Čiech sa nepašovalo. Dobre vybudovanú a utajenú sieť na Slovensku sa nikdy nepodarilo odhaliť. V spomínanom dokumente Dlhá cesta domov sú o tom autentické doklady. Ale ani v čase okrúhlych výročí otca Antona Hlinku nikomu v STV nenapadlo, nie to ešte pohlo, aby ho reprízovali. Jeho osobnosť je tam zamknutá na sto zámkov. Azda aby ju nik neukradol. Ostané to tak dlho?

Potom sme v košíckom štúdiu STV takmer tri roky vyrábali aj každý utorok vysielali jeho Slovo do týždňa. Predstavoval sa v ňom názorovo širokospektrálne, masovo oslovoval nielen kresťanskú verejnosť a nielen ako kňaz, ale aj ako filozof, majster komunikácie, umelec a človek, prsto rozumiteľne, ako jeden z nás, občanov mladej Slovenskej republiky. Napokon ho z televízie stiahli nadobro. Zväzky pod tým istým názvom vyšli aj knižne. Nenačili sme sa ešte vážiť si osobnosti, ktoré si to zaslúžia. Zatvárame pred nimi oči aj uši práve vtedy, keď by mali ostať celkom samozrejme otvorené. Dúfam, že to tretie dlhoročné spojenie s ním vyústí napokon do zmeny k lepšiemu koncu. A že sa tej zmeny dožije aj on.

Snímka: Matúš Olha

nú Európu rušili, ale Hlas Ameriky tak ľahko nemohli. Poprosil ich o láskavosť. Potrebujem, aby moja relácia išla v ten istý deň a v tú istú hodinu. Jednal s Mirkom Šedivým. Ty môžeš vysielat' kedy chceš, koľko chceš. Prečo? Udržal si nám popularitu. Odvtedy

Dvadsaťdruhého apríla tohto roku sa Považská Bystrica kúpala v hojnej, sviežej zeleni. Snehobiele lupienky zakvitnutých čerešní i plné sukienky sýto-ružových kvetov sakury roztancovali v slnečnom jase, ladnou harmóniou - vôňu krásy z prichádzajúcej jari. Tento deň bol výnimočný i tým, že do Považskej Bystrice na pozvanie Považskej knižnice pricestovali dvaja špičkoví vedeckí pracovníci - historici medzinárodného významu, prof. Milan S. Ďurica a doc. František Vnuk v sprievode šéfredaktora Kultúry, básnika, prekladateľa Teodora Križku. V tento deň otvorila Považská knižnica prvý z cyklov podujatí, nadväzujúci na myšlienky profesora Ladislava Hanusa, jedného z popredných európskych mysliteľov 20. storočia, ktorý sa zamerával na fenomén skultúrňovania človeka.

Harmónia súvislostí - je spoločný názov projektu, v ktorom Považská knižnica v Považskej Bystrici uskutočnila svoj zámer - predstaviť svojim čitateľom, návštevníkom, ale i širokej verejnosti Považskej Bystrice a jej priľahlému okoliu jedinečné vedecké osobnosti z rôznych vedných odborov. Predstaviť, priblížiť čitateľom nielen odborné knihy, ale aj autorov vedeckých prác, štúdií.

Pri oficiálnom prijatí vzácnych hostí na MsÚ v Považskej Bystrici, primátorom mesta MUDr. M. Adamem, viceprimátormi Ing. Haviarom a Ing. Kubovičom, poslancom mestského zastupiteľstva Ing. Kardošom, pokladali si za česť spreverovať naše veľké morálne autority - hovorca žilinského biskupa Tomáša Galisa - ThLic. P. Holbička a kňaz miestnej farnosti dp. Galvánek v spoločnosti riaditeľky Považskej knižnice Mgr. Viera Baničovej.

A tak na Mestskom úrade v Po-

Keď sa kultúra snúbi s vedou - aká je to krása!

važskej Bystrici sa vo vzájomnej zhode a porozumení stretli predstavitelia mesta, cirkevní predstavitelia, kultúrni predstavitelia i zástupcovia printových i televíznych médií.

Profesor Ďurica najskôr vyzdvihol jedinečné vedenie knižnice, s akým sa na Slovensku stretol po prvýkrát! Druhým príjemným prekvapením hostí bola celková atmosféra. Na príklade Rastica - Rastislava poukázal prof. Ďurica na dôležitosť spolupráce troch zložiek. Ak civilná autorita, cirkevní predstavitelia a kultúrni predstavitelia spolupracovali v zhode - prekonali i ťažké obdobie národa. Preto vyzval na zachovanie spolupráce týchto troch zložiek.

Docent Vnuk zagratuloval Považskej knižnici ku krásnej činnosti, hovoril o tom, že žil a tvoril v prostredí slobodného sveta, pripomenul, že vernosť tradíciám, kresťanskej minulosti je najlepšou zárukou našej budúcnosti. Život v cudzine prehĺbi lásku k vlasti. Je to ako so zdravím a človek si to uvedomí, keď ho stratí. Láska k vlasti je živá sila!

Obaja páni profesori žili, pracovali v exile, v prostredí slobodného sveta a neboli na rozdiel od našich vedcov obmedzovaní v slobodnom bádanií ničím. Malí prístup do všetkých archívov sveta, Vatikánom počnúc, Izraelom končiac. Opakovane bývali prekvapení, aké chabé, nepresné informácie o našich dejinách majú často vzdelaní ľudia. V Nemecku po páde totalitného systému prepustili naraz 1504 profesorov a na ich miesto prijali 300-400 nových, nezaťažených komunistickou minulosťou. Dôvod bol

jednoduchý: radšej necháme naše školy a univerzity v didaktických ťažkostiach 3-4 roky, ale nedovolíme, aby tí, čo otravovali 40 rokov, ďalej deformovali našu mládež. Žiaľ, na Slovensku k takejto okamžitej náprave nebola a doteraz nie je vôľa najvyšších miest žiadnej z doterajších vlád! Nabádali neodsudzovať propagandu okolitých štátov - naopak, učiť sa od nich! Sťažovať sa na Maďarov, Čechov... je smiešne! Za 16 rokov samostatného slovenského štátu sme neurobili v tomto smere prakticky nič! Vinu na tom nemá nik iný, len my Slováci! Učme sa od nich! Pri múdrych vládných, nadšených, oduševnených kultúrnych pracovníkoch, prekonáme všetky ťažkosti!

Motto, ktorého sa obaja páni historici pridávajú, je v prvom rade ich svedomie. Tiež vyhlásenie Leva XIII. pri otvorení tajného vatikánskeho archívu: - nič nezamľújte, nič nepridávajte, ale svedomito hľadajte pravdu!

Hovorca biskupa žilinskej diecézy ThLic. P. Holbička vyjadril veľké povzbudenie a vďačnosť, že Považská knižnica pozvala práve takýchto významných historikov, ktorí majú čo povedať súčasnému človeku. Odporúčal prizývať takéto osobnosti i v budúcnosti a pokračovať v takejto činnosti, kým ešte takéto význačné osobnosti medzi sebou máme. Pripomenul, že je milo prekvapený aj prijatím na MsÚ. Faktom, že i predstaviteľom mesta

záleží na tom, koho tu máme! Prekvapila i potešila ho naplnená sála knižnice. Predpokladá, že ľudia sú navyknutí na kvalitné kultúrne podujatia Považskej knižnice. Že sú tu zapálení pracovníci, ktorým záleží na kultúrňovaní verejnosti a tiež vyzdvihol dobrú propagáciu podujatia. Zadať sa za to, čo Považská knižnica pre obyvateľov robí a vyslovil nádej, že to nebolo naposledy.

O 15.00 hodiny pobočka Považskej knižnice na sídlisku SNP bola do posledného miesta zaplnená poslucháčmi všetkých vekových skupín. Kratučkou zdravicu privítali študenti gymnázia hostí a už nasledovala viac ako zaujímavá prednáška, debata, od-

povede na otázky, ktorej priebeh bravúrne moderoval šéfredaktor Kultúry Teodor Križka. Prízvukoval, že mu je cťou, že prof. Ďurica a doc. Vnuk prijali pozvanie do Považskej knižnice na dialóg. - „... ak si nepoviem pravdu sami o sebe, nik iný ju za nás nevyloví. Médiá prichádzajú na trh nie aby širili pravdu, ale aby zarabali. Sme sústavné zrážani na kolena. Štát sám osebe je len škrapinkou, a tú treba naplniť obsahom. Dnes sa využívajú najmodernejšie sofistikované metódy, ako ohľúpiť človeka! Dochádza k morálnej kríze, ktorej kríza hospodárska je iba dôsledkom...“

Považská knižnica sa teší každému otvorenému srdcu, ochotnému čítať, študovať, načúvať, spoznávať, hľadať podstatu. Veď našou snahou je objavovať, čerpať z hĺbky priezračnej čirosti Prameňa, ku ktorému si, žiaľ, často sami zatarasujeme cestu.

ELENA KAPLANOVÁ

Riaditeľka Považskej knižnice Viera Baničová víta hostí Milana S. Ďuricu, Františka Vnuka a Teodora Križku

Minirecenzie

Vojtech Kondrát:
Návrat tou istou cestou
Bratislava, Smena 1983

V jednom z banskobystrických antikvariátov som natrafil na zbierku básní Vojtecha Kondráta s rukou písanými poznámkami literárneho vedca a kritika Pavla Plutka. Nevie, či Plutko tieto svoje poznámky využil, či napísal, resp. zverejnil o spomínanej knihe nejaký článok, ja sa však pokúsim z jeho (miestami ťažko čitateľných) útržkovitých záznamov zostaviť krátku recenziu. Asi takto by teda Pavol Plutko zhodnotil Kondrátovu básnickú zbierku *Návrat tou istou cestou*:

V prvej časti sa nachádzajú básne intímneho ladenia. Sú to verše o (manželskej) láske, ktorá pretrváva, ktorou nemôžu otriasť drobné nehody. V ďalších básňach zaujímavým spôsobom rieši básnik otázku času, tejto ľudsky najzávažnejšej kategórie - čas premieta do budúcnosti, pripomína pritom nevyhnutnosť smrti... Pomerne často využíva zátvorky, a ony majú v jeho veršoch svoj význam - autor tak dotvára obraz, rozširuje význam, dopĺňa, upresňuje; buď to dojem improvizácie, akoby autor písal básne rovno do stroja, priamo pod vplyvom inšpirácie... Kondrátove básne majú šírku i hĺbku.

Toľko som vybral a pospájal (dokázal rozlúštiť) z Plutkových rukopisných poznámok. Už iba dodám, že s jeho názormi v podstate súhlasím. Vojtech Kondrát je aj v tejto zbierke ako básnik sám sebou - stručný a hutný, konkrétny a presný, civilný, a predsa poeticky silný. Jeho básne nenudia! Vyberiem a pripomeniem aspoň tri jeho verše, akože inak, zo zátvorky, lebo zátvorky používal naozaj rád: „(Opakujes si zanovito / never že tento deň bol stratený / že tento život nestál za to).“

Teodor Križka: Smädná voda
Bratislava, Petrus 2004

Pekná kniha plná pekných básní. Verše nasýtené metaforami i myšlienkami. Nápaditá, pôsobivá, umelecky hodnotná poézia. Keď som ju dočítal, povedal som si: áno, jedna z podôb dobrej poézie!

Asi najviac vo mne zarezovala Snežná omša. Už na prvý pohľad môže zaujať dnes neobvyklou formou - ide o dramatickú či dialogickú báseň, veršovanú jednoaktovku, ktorá je vhodná na tiché čítanie i stvárnenie na javisku. U Križku je samozrejmosťou bravúrne zvládanie básnického remesla, ako aj vyvážená spätosť obsahu a formy. Ale táto báseň má ešte niečo navyše - pôsobivosť, estetickú naliehavosť, osobitú atmosféru...

Pavol Števec v doslove oprávnene nazýva Teodora Križku jedinečným a originálnym básnikom, básnikom pozeňaným, pracovitým a náročným na seba samého. A takto načrtáva jeho básnickú cestu: „Napojiť a zviazať sa, spretrhané pospájať, na takom základe neskôr pokračovať; no už neohrozene sám, v zmysle vlastného a osobného poetického sna o kráse i pravde slova a jeho významovej nosnosti.“ O Križkovej básnickej tvorbe by sa dalo povedať a napísať oveľa viac, ale lepšie je priamo sa do nej zahliť.

Jozef Kútnik Šmálov:
Kresťanská kultúrna orientácia
Bratislava,
Vydavateľské družstvo Lúč 2005

Zatiaľ čo v prvom zväzku výberu z diela, ktorý vyšiel v roku 2004 pod názvom Literárna kritika ako poznávanie a hodnotenie, je priblížené najmä literárnokritické dielo Jozefa Kútnika Šmálova (pozri Kultúra č. 2/2007), druhý zväzok obsahuje rôznorodejšie príspevky, predstavuje nám ho všeobecnejšie ako myslite-

ľa, umenovedca, liturgika i literárneho a kultúrneho historika.

Zostavovateľ Július Pašteka zaradil do zväzku Šmálovove práce o národnej kultúre, o našich kultúrnych a náboženských dejinách, o liturgii a sakrálnom umení, ako aj niekoľko recenzií pozoruhodných diel svetovej literatúry (spomeňme Papiniho *Život Krista*). Výber je doplnený úvodným slovom zostavovateľa, v ktorom je zdôraznená Šmálovova rozhladenosť a tvorivá mnohostrannosť - stal sa významnou kňazskou a kultúrotvornou osobnosťou.

Jozef Kútnik Šmálov sa usiloval o znovuzblíženie náboženstva a kultúry. Hoci verejne zastával katolícke stanovisko, umenie a kultúru nechápal konfesionalne, ale univerzálne; (národná) kultúra podľa neho nie je čosi statické, nemenné, jednoliate - „nemôžno ju zredukovať iba na jeden jediný smer, lebo ich má viac... nemá iba jednu podobu, realizáciu, lež má ich viacero, rovnako oprávnených“ (s. 11-12). Zdôrazňoval, a to je dôležitý odkaz aj pre nás, že v kultúre je prvoradá idea, a to idea s tvarom; správna idea privádza k poriadku myslenia a ideovosť vedie k formovaniu uvedomelého životného postoja.

JÁN MARŠÁLEK

Kresba: Andrej Mišanek

Pokyny pre prispievateľov

Prosíme našich autorov, aby nám boli nápomocní a dodržiavali aspoň niekoľko nasledujúcich pokynov:

- Príspevky, ktoré ponúkate na uverejnenie, píšete na počítači vo formáte word bez akýchkoľvek grafických úprav (nepoužívajte rámčeky ani nijaké iné zvýraznenia textu). Ak chcete zvýrazniť odstavce, nepoužívajte medzerovník, ale tabulátor. Medzi slovami stláčajte medzerovník iba raz. Nedávajte medzi slová v zátvorkách a zátvorku medzeru. Nepoužívajte viac druhov písma.

- Príspevky posielajte výlučne v elektronickej podobe na e-mail redakcia@kultura-fb.sk ako prílohu e-mailu, nie vo formáte txt, alebo poštou na diskete, prípadne na cd nosiči na adresu redakcie Sološnická 41, 841 05 Bratislava.

- Ak posielate príspevky poštou, neposielajte ich doporučené.

- Príspevky napísané na písacom stroji nám vôbec neposielajte. Redakcia nie je vybavená na prepis článkov do elektronickej podoby.

- Pri písaní článkov pamätajte na ilustračný materiál. Nezabudnite preto dodať redakcii potrebné kresby, snímky, dokumenty a pod.

- Ak posielate snímky v elektronickej podobe, musia mať pri dostatočnom rozmere hustotu bodov minimálne 300 dpi (radšej viac) a musia tvoriť prílohu e-mailu. V bežnom digitálnom fotoaparáte je hustota bodov nastavená len na 72 dpi. Snímky v nijakom prípade nevkladajte do textu. Snímky prevzaté z internetu nie sú vhodné na publikovanie v časopise.

Nasledovaniahodný príklad

Komjatice 1256 - 2006.

Zostavili Štefan Cifra, Viera Vrabcová.

Komjatice: Združenie priateľov obce Komjatice, obec Komjatice, Q-Solid 2008

V centrálnej časti juhozápadného Slovenska na brehoch rieky Stará Nitra - na žirných pôdach Podunajskej nížiny sa nachádza obec Komjatice. So 4300 obyvateľmi patrí k najväčším na Slovensku. Názov obce je písomne doložený v r. 1256 ako Kamnati. Sedemstôpätidesiate výročie prvej písomnej zmienky sa stalo impulzom k spracovaniu reprezentatívnej vedecko-popularizačnej monografie.

Táto výpravná kniha je rozsahom 800 strán a bohatosťou príspevkov i obrazového materiálu v žánri monografií obcí výnimočná. Môže smelo konkurovať monografiám veľkých miest. Vznikla vďaka vyše štvorročnej spolupráci dvoch zanietých komjatických rodákov Štefana Cifru, šéfredaktora Národnej osvetly, spisovateľa a publicistu a Viery Vrabcovovej, národopisnej zberateľky, pôvodným povolaním ekonómky. Oba zostavovatelia majú na knihe aj 250 a 220 stranový autorský podiel.

Monografia Komjatíc je dielom veľkého rozsahu a encyklopedického charakteru. Na jej tvorbe sa podieľalo 80 autorov príspevkov a 138 autorov a zberateľov poskytlo takmer 2000 obrazových dokumentov. Do knihy autorsky prispeli viacerí odborne fundovaní slovenskí vedci z oblasti archeológie, histórie, archívnictva, sociológie, etnografie, etnológie, muzikológie, kultúrnej histórie a ďalších vedných odborov. Dielo obohatili aj publicisti, národopisní zberatelia a autori, ktorí sa v Komjaticiach buď narodili, pôsobili, alebo skúmali ich bohatú históriu v širokom spektre života. Autorský kolektív tvoria viacerí renomovaní autori, medzi nimi Jozef Batora, Peter Caban, Hana Hložková, Katarína Jakubíková, Ján Lukačka, Ludmila Malíková, Štefan Moravčík, Ladislav Mlynka, Alexander Móži, Zita Škovierová, Ladislav Vrteľ a ďalší.

Úvod publikácie patrí príhovorom starostu Komjatíc Pavla Gárika a zostavovateľov. Nasleduje vyobrazenie a heraldický opis historických yce patrí k najdetailnejšie preskúmaným archeologickým mikroregiónom na Slovensku. Ako v knihe píše archeológ Jozef Batora sú tam doložené takmer všetky historické doby, obdobia a kultúry typické pre región strednej Európy - od paleolitu až po rímsko-barbarské obdobie.

Historik Jozef Lukačka v monografii uvádza, že v zozname familiárov a čiastočne poddaných Forgáčovcov v r. 1447 v Komjaticiach sa uchovalo meno Slouak, čo je druhé najstaršie pomenovanie príslušníka národa. V r. 1573 tu tlačiar Havel Husár založil prvú stálu tlačiareň na území Slovenska. Podobné súvislosti čitateľa vedú v kapitole o dejinách k objavovaniu nových informácií, hľadaniu súvislostí a poznávaniu histórie. Píše sa tu o kontinuite staroslovenského osídlenia a kresťanstva od čias príchodu Slovanov cez obdobie Veľkej Moravy po vznik Uhorského štátu. Obyvatelia Komjatíc so ťou obstáli v ťažkých historických skúškach - či už v dobe stredoveku, národnouvedomovacieho procesu a obrodenia, násilnej maďarizácie, cez prvú svetovú vojnu, v období okupácie južného Slovenska horthyovským Maďarskom, ako aj v doteraz najhroznejšej vojne v dejinách ľudstva. Komjatice zohrali významnú úlohu tiež v novodobých dejinách Slovenska. Komjaticania boli v r. 1990 iniciátormi a spoluorganizátormi šurianských stretnutí južných Slovákov a petičnej akcie za ustanovenie slovenčiny ako štátneho jazyka. Stáli pri zrode národne orientovaných slovenských politických strán po r. 1989 a pričínili sa aj o vznik samostatnej Slovenskej republiky.

Monografia Komjatíc oživuje záujem obyvateľov a rodákov o históriu a súčasnosť obce. Dokumentovanie kultúrneho dedičstva mnohými ľuďmi prinieslo do knihy mnoho nového z tamojšieho cirkevného, hospodárskeho, pedagogického a kultúrneho života.

Dôležitým prameňom príspevkov o novších dejinách sa stal rozsiahly výskum hmotnej a duchovnej kultúry v obci. Odzrkadľuje sa v jednej z ťažiskových kapitol - Národopis: obyčaje životného štýlu v Komjaticiach. V knihe nájdeme tiež zbierku ľudových piesní, prísloví a porekadiel, súpis priezvisk a chotárných názvov a slovník nárečia.

Komjatice sú rodiskom a miestom účinkovania viacerých významných postáv našich dejín. Ako kňaz v obci pôsobil známy kultúrno-osvetový dejateľ, spisovateľ a národovec Ondrej Caban (1813 - 1860). Bol spoluzakladateľom Spolku Svätého Vojtecha, členom Tatrána a stúpencom a podporovateľom štúrovského spisovného jazyka. Komjatickým rodákom je Július Komjatic-Vanděrka (1894 - 1958), medzinárodne uznávaný grafik, ktorého diela sú vystavené v niekoľkých európskych galériách. Obom patria v knihe väčšie biografické profily. Kapitola Osobnosti Komjatíc predstavuje formou hesiel ďalších vzácných činiteľov spätých s obcou.

Monografiou Komjatice 1256 - 2006 sa šíri a bude aj šíriť dobré meno obce. Tvorcov knihy viedla myšlienka zozbierať dokopy čo najviac a zachovať veci, ktoré síce pomaly, ale iste odchádzajú do zabudnutia. Zostavovatelia vyslovili zmysel tejto idey za všetkých slovami: „Naši predkovia žili svoj život aj v chudobe, najmä však v práci, dôstojne. Za to si ich vážme. Nesústredovali sa iba na mamónu, majetky, ale venovali sa jeden druhému, žili družne, spoločensky. Nebolo si čo závidieť. Boli žičliví, vedeli sa podeliť s tým kúskom, ktorí mali, vedeli sa spoločne zabaviť, porozprávať, zaspievať... Toto všetko je ich odkaz pre nás a pre pokolenia, ktoré prídu po nás.“

KAROL PETROVSKÝ

Nastolenie otázky voľby, či liberálny hospodársky model, alebo model sociálne orientovaného trhového hospodárstva, by malo odpovedať aj na otázky, či recesiám sa dá vyhnúť a otvoriť polemiku o tom, že „recesiám sa vyhnúť nemôžeme a je dobré ich pretrpieť“. Aj na to, či si ľudia majú donekonečna zvykať, že prepád hospodárskych cyklov je nevyhnutný a periodicky sa opakuje. Je na zamyslenie, či akceptovať radu, že sa treba tešiť, že priemerná dĺžka prepádu hospodárstva a všetkého príkoria, čo s tým súvisí, sa kráti. Inými slovami, to značí začať odznova tvrdo pracovať, aby sa udržala aspoň sčasti rokmi dosiahnutá úroveň kvality života a život v obave, že sa kríza opäť vráti.

Pri skracovaní ekonomických cyklov na 6 až 7 rokov táto hrozba je reálna.

Bolo by dobre sa pozastaviť nad tým, prečo štartovanie kríz a recesií začína v USA, kde praktizujú (neo)liberálny hospodársky model. V USA od roku 1854 prebehlo 32 hospodárskych cyklov (terajší je 33), ktoré boli sprevádzané prepádmi ekonomiky (HDP) s ničivými dosahmi na obyvateľstvo a podnikanie. Priemerná dĺžka recesie sa pohybovala na úrovni 17 mesiacov, a v pokojnom období zhruba 10 mesiacov. V každom cykle následné oživenie ekonomiky, keď hrubý domáci produkt začal rásť, trvalo niekoľko rokov (v prípade Veľkej depresie to bolo vyše tri a pol roka).

Treba hovoriť aj o tom, či hospodárstvo musí rásť v cykloch a nič s tým sa nedá robiť, alebo sa dá vhodným, lepším modelom cyklickému vývoju vyhnúť.

Aprílovým summitom G20 (2009) začalo obdobie novej historickej éry, ktorá bude poznačená viacerými variantmi kapitalizmu, voľného trhu a globalizácie. Americko-anglosaský model kapitalizmu bude iba jeden z nich. Summit G20 naznačil, že budúcnosť kapitalizmu amerického typu, ktorý dominoval v ostatných rokoch do druhej polovice roku 2008 s prívlastkami slobodného trhového štátu, ktorý vytvorí globalizácia po celom svete, sa stal minulosťou.

Na summite sa ukázalo, že eko-

nomická sila sa od doterajších ekonomických centier presúva viac na východ a na juh. Po vlastných cestách sa rozhodli kráčať Čína, Rusko, India, juhovýchodná Ázia a Latinská Amerika.

Doteraz najťažšiu krízu v USA riešil program ekonomickej obnovy pomocou New Deal, ktorý bol odpoveďou na problémy Veľkej hospodárskej krízy v 30. rokoch minulého storočia. Európa prišla s myšlienkou spoločensky regulovanej trhovej ekonomiky, aby riešila rozvrátené hospodárstvo po druhej svetovej vojne.

Teraz sa hľadajú cesty, ako riešiť výzvy, ktoré nastolila ničivá globálna kríza s dosahmi podobnými, ako boli spomenuté dve. Jej podstata sa líši od predchádzajúcich najmä tým, že treba nájsť cestu, ako podstatu ka-

JOZEF MIHALIK

Čím vyplniť vákuum

po stroskotaní ekonomických modelov neoliberalného kapitalizmu a totalitného socializmu

pitalizmu spočívajúcu na rozumnej regulácii očistiť od nerozumného porušovania pravidiel vyúsťujúcich do finančných bublín - tej akciovej, ktorá dovedla USA a Európu do menšej krízy na prelome rokov 2001/2002, a tej terajšej finančnej (hypotekárnej) ktorá prerástla do globálnej finančnej krízy a do globálnej hospodárskej recesie s ničivými dôsledkami na ekonomiku a kvalitu života ľudí.

Neoliberalný model kapitalizmu, formovaný zväčšia chicagskou neoliberalnou školou a jej protagonistom Miltonom Friedmanom, motivoval bankárov a finančníkov, finančné inštitúcie, politikov, médiá a tiež mnohé univerzity, aby uplatňovali tézu o tom, že každý si môže robiť, čo sa komu zachce s tým, že neviditeľná ruka všemocného trhu vyrieši za nich všetko ostatné. Ako to urobila, ukazuje rozvrátený globálny finančný a hospodársky systém s ťažkým dosahom na štáty a zhoršujúcu sa životnú úroveň.

USA a prívrženci ich modelu sa nepoučili a nepripúšťajú krach (neo)liberálneho hospodárskeho modelu a tiež to, že treba hľadať lepší model na vyplnenie vákuu, ktoré vzniklo skrachovaním neoliberalnej ideológie, podobne ako sa to stalo po krachu ideológie totalitného socializmu.

Mnohé štáty sa poučili a chcú dávať prednosť osvedčeným ekonomickým modelom, ktoré by nevedli k ničivým hospodárskym krízam a recesiám.

Európske vlády chcú ísť pri riešení krízy zväčšia svojimi vlastnými cestami. Viacerí lídri zo západnej a východnej Európy hovoria, že sociálny štát v čase ekonomickej krízy a recesie pôsobí ako automatický stabilizátor a chcú sociálne štáty posilňovať.

To značí budovať ekonomiku v súlade s princípmi sociálne orientovanej trhovej ekonomiky (ktorá je vzdialená zásadám (neo)liberálneho ekonomického modelu amerického typu). Kritici z USA im pripomínajú, že chcú kriesiť európsky národný štát, aj keď odklon od stroskotného neoliberalného amerického modelu je o čosi inom. Väčšina európskych krajín si myslí, že keby podľahli deregulačným tlakom amerických vlád a zotrvali by na ideológii neoliberalizmu, boli by vo väčších problémoch, ako sú teraz.

To hovorí v prospech vypracovania vízie a stratégie, ktorá by lepšie ako doposiaľ predvídala ekonomický vývoj, živelnosť by sa nahradila reálnymi prognózami a štáty by nemuseli chaoticky reagovať na nečakané zvraty k zhoršovaniu ekonomického rastu a životnej úrovne ľudí v dôsledku kríz. Nebolo by treba číť ďalej, tým častejšie od gruntu prepracovávať ekonomické zámery, plány, rozpočty a meniť hospodársku a sociálnu politiku za pochodu, ako je tomu teraz.

Najviac po vypracovaní vízie a rozvojovej stratégie sa volá v EÚ.

Na svetovom summite G20 (apríl 2009) lídri dospeli k záveru, že treba viac pravidiel a menej slobody pri formovaní výrazných zmien fungovania globálneho trhu. Dohodli sa na prelomových zmenách v oblasti regulácie finančných trhov a boja proti protekcionizmu. Vyjadrili podporu tvrdým zákrokom proti daňovým rajom, ktoré obchádzali pravidlá. Argumentujú, že záchrana proti ničivej kríze a prehlbovania recesie vo svete bude stáť jeden bilión dolárov.

Dohoda svetových lídrov naznačila, do akej miery možno za krízu vinit liberálnu podobu kapitalizmu. Za krízu nemožno vinit kapitalizmus, ale jeho terajšiu (neo)liberálnu podobu, ktorá túto krízu spôsobila s derivátmi, ktoré ju v praxi naplnili, vrátane morálneho zlyhania manažérov. Pritom sa nespochybňujú základné atribúty voľného trhu, ako je súkromné vlastníctvo, slobodný obchod, voľná súťaž a iné. Sankciono-

vať sa musí porušenie pravidiel, ako je napríklad únik kapitálu do daňových rajov, špekulácie v rámci hedžových fondov a podobných derivátov, vyplácanie problémových bonusov alebo neopodstatnené zadlžovanie bánk, poisťovní a ľudí. Krízy a recesie sa udiali porušovaním nielen ekonomických, ale tiež etických pravidiel, lebo (neo)liberálna podoba kapitalizmu to dovoľovala. Považovalo sa to za prirodzené konanie v duchu slobody podnikania a liberálneho postoja pri deformovaní globálnych trhov.

Nebolo by správne vinit iba politikov ako hlavných vinníkov krízy, aj keď ich podiel viny tu je. (Neo)liberálna doktrína pripúšťala a často aj navodila na systémové chyby (napríklad v oblasti hypotekárnych úverov), ktoré prax v mene bohat-

nutia za každú cenu aj využívala. V mene pažravej ziskuchtivosti úver sa vršil na úver, až vznikla finančná bublina, ktorá praskla. Táto (neo)liberálna doktrína bola výdatne podporovaná chicagskou školou (neo)liberalizmu na čele s profesorom Miltonom Friedmanom. Podporovanie agresivity v honbe za ziskovosťou potlačalo pritom nástroje (rozvojové stratégie), ktoré mohli nedokonalý systém korigovať. Aj preto do popredia sa dostáva aktuálna potreba formovania rozvojových stratégií na základe poučení z doterajších kríz a zmien, ktoré sa rozlúčia s chybou Bushovou neoliberalnou verziou amerického usporiadania unilaterálneho sveta (a tiež jeho podoby bipolárneho usporiadania sveta v čase studenej vojny) a nastolia výzvy na prechod k multipolárnemu svetu (USA, EÚ, Rusko, Čína, India a iné). Obamovo turné po Európe už čosi naznačilo.

Doterajšie globálne vízie a prognózy, ak existovali, boli vinou chaosu spôsobeného (neo)liberálnym ekonomickým modelom opatrnice, mali v sebe veľa neurčitosti, menili sa takmer každý štvrtrok a mnohé z nich neprežili ani dva či tri mesiace. Svedčia o tom iba nedávno vypracované odhady a prognózy o „pokračovaní pozitívnych trendoch hospodárskeho rastu“, ktoré sa z mesiaca na mesiac prerobili na „predbežné odhady poklesov HDP a predĺžovania prehlbovania krízy“.

EÚ by si mala vyriešiť dilemu, okolo akej vízie by sa mala zjednocovať a vytytovať spoločné ciele, podľa ktorých treba jednotne konať. Vízia o Európe potrebuje viac, a nie menej Európy. Šanca, ktorú poskytuje terajšia kríza, by sa mala využiť na to, ako Európu viac zjednocovať. Poučiť sa, ako treba čeliť následkom finančnej a hospodárskej krízy združenou suverenitou EÚ. Ukazuje sa, že ponechanie povinností každého členského štátu, aby si sám riešil finančné problémy spôsobené globálnou krízou, nie je tá najsprávnejšia cesta. Európu už nemožno ďalej držať bokom od rozhodovania o globálnych problémoch. Aby sa mohla

stať rešpektovaným aktérom pre riešenie globálnych otázok, musí byť aj náležite inštitucionálne na to pripravená, a hodnotovo proeurópsky orientovaná.

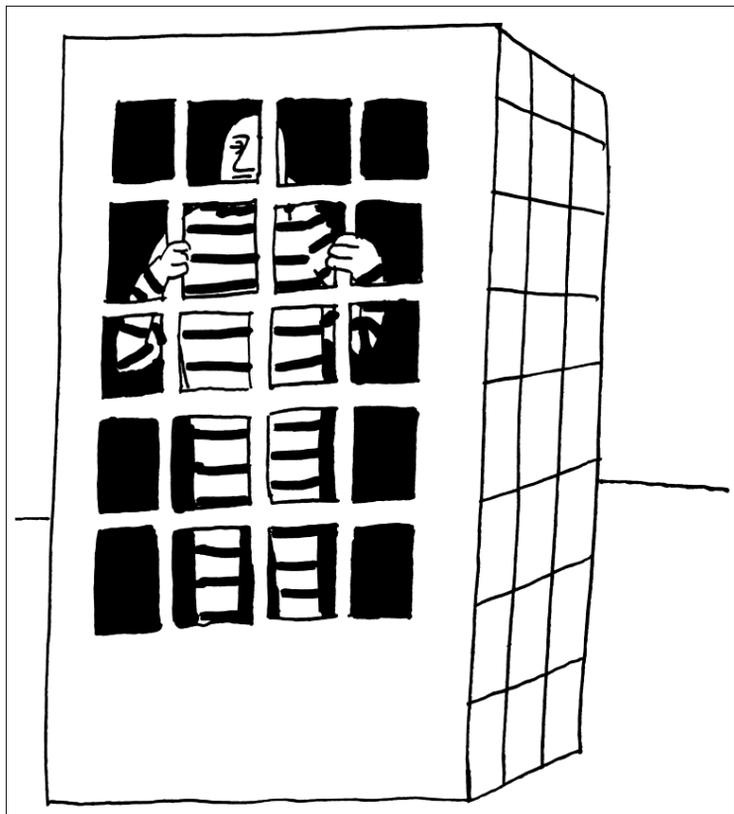
Trendy, ktoré sa od Únie vo svete očakávajú, treba hľadať okrem iného v tom, ako zvládnuť citlivé problémy upevňovania spoločnej meny, ako sformovať spoločnú daňovú politiku, mať jasno o spoločnej priemyselnej politike, presadiť spoločnú sociálnu politiku, zjednotiť sa na prístupe k hľadaniu spoločných európskych hodnôt, ktoré spájajú, a nie rozdeľujú Európu, a pracovať na ďalších, lepších systémoch, ktoré by umožnili účinnejšie čeliť finančným a hospodárskym krízam.

Odmietanie rozvíjania ekonomických a politických kompetencií EÚ nie je cesta, po ktorej treba ísť. A pestovanie euroskepticizmu už vôbec nie. Ak chce Únia prosperovať a napredovať, musí byť budovaná na základoch fungujúcej politickej únie, ktorá v rámci jej zverených kompetencií a inštitucionálnych nástrojov a mechanizmov by mohla lepšie prekonávať globálne riziká, ktoré sa budú stále viac objavovať. Je to nielen v záujme členských štátov Únie, ale tiež ostatných štátov, vrátane USA.

Poučenie z krízy je, že Úniu treba budovať s jasným cieľom nielen zabezpečiť ekonomický rast a zlepšovanie kvality života, ale tiež to, ako budovať politickú úniu na riešenie globálnych rizík, ktoré sa s globalizáciou vo svete zakorenili. Len tak možno členské štáty Únie zveľaďovať a chrániť ich pred rizikami krízy skôr, ako kríza vznikne.

Veľkou devízou, s ktorou treba rátať, je, že Európska únia predstihuje Spojené štáty v sociálnej oblasti. Svojím modelom budovania „sociálnej Európy“ predstavuje lepší vzor, ktorý už napodobňujú, či preberajú aj iné krajiny alebo zoskupenia štátov. Mnohé štáty, či zoskupenia dávajú prednosť Únii napriek tomu, že USA zatiaľ predstihujú Úniu v ekonomickej sfére. Oslabovanie dôvery v ekonomickej systéme USA je hlavne preto, že pri naša hospodárske krízy, ktoré zvyčajne vznikajú v americkom liberálnom hospodárskom modeli. Vývoj hospodárstva v USA ukazuje, že praktizovanie (neo)liberálneho ekonomického systému vyúsťuje do cyklicky sa opakujúcich kríz s negatívnymi dosahmi na krajiny, firmy a ľudí. Často uplatňovaná malá odlišnosť ekonomických modelov, ktoré sa praktizovali mimo USA (napríklad proamericky orientovaná sociálno-ekonomická reforma na Dzurindovej vlády na Slovensku a v iných štátoch) krízu nevyhlúčili, ale ju len posúvali na neskôr.

Amerika sa dostala do recesie oficiálne od decembra 2007 (v skutočnosti ešte skôr), zakiaľ Európa o rok neskôr - až na prelome roka 2008/2009 (eurozóna upadla do krízy oficiálne v štvrtom štvrtroku 2008). Amerika s krízou ráta. Európa a iné štáty na krízu neboli pripravení hlavne preto, že nemali vyprofilované vlastné ekonomické modely. Nevyprofilovanosť ekonomických modelov spôsobuje značné problémy pri riešení dosahov kríz. Okrem toho, že sa štáty dostávajú do krízy s posunom zhruba okolo jedného roka, sú ovplyvňované úrovňou sociálneho systému zvyčajne odvodeným od hybridných modelov

Kresba: Andrej Mišanek

liberálne orientovaného hospodárskym alebo sociálne orientovaného trhového hospodárstva.

Diskusia na tieto témy je naliehavo potrebná. Šance na diskusiu sa otvárajú aj v tom, že súčasný prezident USA demokrat Barack Obama, zdá sa, je viac naklonený k úvahám, že chce zmeny. V rámci zmien k lepšiemu chce okrem iného nastoliť „novú éru zodpovednosti“ a „zdvihnúť morálku“. Obama a jeho spolupracovníci sa rozhodli to uskutočniť metódou „veľkého tresku“ namiesto postupných zmien. Podporuje ich finančný balíček v sume 787 miliárd amerických dolárov.

V Európe zatiaľ nikto nezrušil zámer budovať „sociálnu Európu“ a ani ustanovenie v Amsterdamskej zmluve, ktorá bola prijatá v máji 1999 a ktorá zdôraznila ekonomické smerovanie EÚ ako sociálne orientovanej trhovej ekonomiky, ktoré by mali byť vodidlom pri profilovaní ekonomického modelu EÚ.

Diskusia na túto tému je aktuálna aj preto, že po vládnutí G. W. Busha osemročná vláda priviedla USA okrem úpadku globálneho vplyvu, k najhlbšej ekonomickej recesii od druhej svetovej vojny. Obama je rozhodnutý naštartovať americkú ekonomiku, ktorá by mala mať pozitívny dosah aj na Európu a zvyšok sveta. Na Slovensku po ére proamerikanizmu bushovho zamerania, ktorý sa uplatňoval za vlády Mikuláša Dzurindu, je veľa toho, čo treba naprávať.

Súčasná finančná a hospodárska kríza nevyhnutne vyvoláva diskusiu, s akými sociálno-ekonomickými modelmi by bolo treba naštartovať nové lepšie prístupy, ktoré by čelili výzvam zbankrotovaného „divokého“ kapitalizmu. Americký spisovateľ a novinár David Rieff hovorí o terajšom modeli amerického kapita-

lizmu ako o implózii hazaderského kapitalizmu posledných dvadsiatich piatich rokov a spája ho s univerzálnou hanbou, ktorú na seba privola Wall Street.

Nové prístupy by mali riešiť politické, hospodárske, sociálne, morálne a etické otázky na základe zmien pri budovaní „nového kapitalizmu“ ako vyhlásil Nicolas Sarkozy v čase francúzskeho predsedníctva EÚ.

V Európe by malo ísť o diskusiu zmien v prospech budovania sociálnych štátov v „sociálnej Európe“. Na Slovensku, kde teraz je vhodná pôda pre budovanie moderného sociálneho štátu politické elity a intelektuálna, najmä odborná verejnosť by mali viac ako doteraz sa zamyslieť nad tým, v akom svete chcú žiť a vychovávať svoje potomstvo. Premeškať teraz šancu na formovanie ekonomického a sociálneho modelu v štáte by znamenalo premrhať poslednú príležitosť na zlepšenie postavenia štátu a kvality života občanov nielen v rámci regiónu, ale tiež v rámci Únie.

Novým východoeurópskym členským krajinám EÚ (vrátane Slovenska) hrozí, že bohatšia časť Únie stratí o nich záujem, ktorý im doteraz bol venovaný. Napriek tomu, že boli nositeľmi reforiem podľa modelu washingtonského konsenzu (liberalizovať do najväčšej miery, privatizovať všetko, čo sa dá a uplatňovať reštriktívnu menovú rozpočtovú politiku) a prišli takmer o všetok svoj lukratívny majetok, sa vo vyspelých štátoch objavujú stále častejšie názory o tom, že tieto krajiny predstavujú „problémový región, najviac postihnutý krízou“.

Niektoré západoeurópske banky, ktoré pôsobia v strednej a východnej Európe z obáv, že pre krízu a prehlbovanie recesie sa znehodnotia ich

investície, vzrastie objem zlých úverov a budú sa oslabovať národné meny, uvažovali o stiahnutí investícií z regiónu. Zasiahla Svetová banka (SB), aby v regióne zostali. Pritom tieto krajiny boli pred príchodom krízy motorom ich rastu. Pobaltské štáty Lotyšsko, Litva a Estónsko sú pre krízu na pokraji krachu. Podobne je na tom Maďarsko a Rumunsko.

Na Slovensku a inde takmer všetky banky sú v postavení dcér a materské banky majú najmä v Rakúsku, Taliansku, a Nemecku a v Škandinávii. Materské banky sú často v problémoch pre nesplácanie pôžičiek poskytnutých krajinám východnej Európy. Rakúske zdroje uvádzajú, že rakúske banky prostredníctvom svojich materských bánk poskytli v regióne 230 miliárd pôžičiek (predstavuje to 70 percent HDP Rakúska). Nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu Paul Krugman predpovedá úpadok Rakúska pri úvere poskytnutú krajinám východnej Európy, ktoré nie sú schopné v dôsledku recesie splácať dlhy zahraničiu.

Nové členské štáty strednej a východnej Európy sa ešte nestačili spamätať zo stroskotania modelu totalitného socializmu a už sa majú zmierovať so skutočnosťou, že stroskotáva liberálny hospodársky model kapitalizmu, pričom sa opäť majú ocitnúť v problémoch. Zatiaľ sa názory o problémoch z finančných otrasov vo východnej Európe tlmia. Ale ozývajú sa hlasy, že rastúce problémy v regióne strednej a východnej Európy by sa mohli rozšíriť ďalej a ešte zhoršiť finančnú krízu v západnej Európe. Šéf MMF Dominique Strauss-Kahn uviedol, (apríl 2009), že rizikovosť rakúskych bánk sa netreba obávať. Napriek tomu sa treba zaoberať mienkou o

tom, že región strednej a východnej Európy začali trhy vnímať ako najohrozenejší na svete.

Česko a Slovensko patria zatiaľ medzi stabilnejšie štáty, pričom niektoré iné štáty čelia zhoršeniu úverových ukazovateľov s nižšou pravdepodobnosťou získania vonkajšej pomoci.

Slovensko má šancu prispieť k objektívnemu rozhodnutiu, či budovať liberálny alebo moderný sociálny štát. Vyžaduje si to viac pozornosti ako koncepcnejšie vykonávať reformy, pretože sa ukazuje, že nové členské štáty potrebujú na sanáciu svojich ekonomík a sociálneho systému oveľa viac času, ako predpokladali. Dovtedy treba trpezlivo znášať aj prechodné obdobia experimentov a zápasov o modeloch, či cestách rozvoja, ktoré môžu trvať ďalších sedemnást rokov. Za ten čas treba objektívne zhodnotiť obsah, modely a trendy budovania sociálnych a liberálnych štátov, a hlavne hľadať a nachádzať lepšie riešenia.

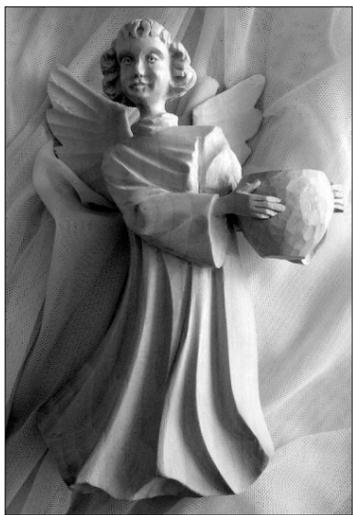
V hľadaní optimálneho rozvojového modelu je dôležité mať vyrovnané politické prostredie, ktoré v rovnováhe zastupuje ľavicové a pravicové hodnoty. Pre diskusiu o smerovaní krajiny sú podstatné preto, aby sa neskĺzlo na jednostranné ľavicové, či pravicové videnie sveta. Malo by vyústiť do priateľského, a nie nepriateľského ponímania fungovania ľudského rozmeru spoločnosti.

Cesta k tomu je: vymaniť sa z karpatského kapitalizmu. Vznik karpatského kapitalizmu začal, keď sa k moci dostali mnohí nepoctiví politici, máloschopní ziskuchtiví manažéri a podnikavci, a nedostatočne politicky vyzretí lídri. Zmení sa na normálne fungujúci kapitalistický systém vtedy, keď pri budovaní spo-

ločnosťou ich vystriedajú slobodné, vzdelané generácie politikov, manažérov podnikateľov a osvietení, dostatočne politicky vyzretí a odborne vzdelaní lídri. Lídri, ktorí pôjdu do politiky nie pre zisťné záujmy a získanie moci, ale preto, aby presadzovali hodnoty, ktoré ľudia a štát zveľadujú, a nie ochudobňujú.

Pri formovaní a prehlbovaní koncepcie „sociálnej Európy“ a budovania sociálneho štátu účinne by mohla pomôcť aj sociálna náuka kresťanskej cirkvi, ktorá obohacuje ideológie v oblasti ľudského rozmeru fungovania spoločnosti a hodnotového systému už vyše dve tisíc rokov. Predstavuje žriedlo poznania v citlivej oblasti formovania duchovného života ľudí na základe kladného hodnotového systému, ktorý negatívne roky ovplyvňovala a ďalej ovplyvňuje neoliberalná ideológia. Ide o hodnoty zušľachtľujúce humanitné myslenie a konanie u ľudí, ktoré sú vinou deštruktívnych neoliberalných nehodnôt hlavnou príčinou vzniku hospodárskych kríz a jej negatívnych dosahov na drvivú väčšinu ľudí na celom svete.

Sociálna náuka Cirkvi ponúka komplexný pohľad na otázky riešenia sociálnych problémov v ich historickom kontexte, ktoré by mohli zaväzovať aj pri úvahách o riešení sociálnych otázok v rámci „sociálnej Európy“. Pápež Benedikt XVI. viackrát zdôrazňoval význam zachovania kladných hodnôt, ktoré neoliberalizmus zľahčuje, či neguje. Pri jeho návšteve Austrálie v Sydney (júl 2008) varoval mladých ľudí: „Nenechajte sa oklamať tými, ktorí vo vás vidia iba spotrebiteľa na trhu“. Počas homílie v Paríži Pápež Benedikt XVI. odsúdil zbožšťovanie peňazí a neukojiteľnú túžbu po moci.

Je krásne vnímať, ako sa malé semienko stromu stáva výhonkom a potom mocným stromom, ktorého vetvy sa ako rozpažené ramená tela dvíhajú nahor k slnku, do voľného priestoru. Rovnako krásne je i veľkolepé tušenie tajomstiev, čakajúcich na svoje odhalenie celé desaťročia v samotnom kmeni stromu, a to až do chvíle, kým sa nenájde ich objaviteľ.

A snáď práve v tom spočíva úloha umelcov, zaoberajúcich sa drevom - objavovať tajomstvá, ktoré do stromov vložila sama príroda v kolobehu rokov, aby sa stali všetkým poznateľné a prinášali svoje poslanstvo bez

Umenie z dreva

Rezbár Tomáš Lajmon o chápaní umenia a dreva

slov. Nie je to ľahká úloha. Každý strom si svoje tajomstvá bedlivo stráži a odhaľuje ich len tým najtrpezlivejším; je to však úloha nesmierne hodnotná a krásna, učí pokore a vedie k sebaopoznávaniu.

Počas štúdia bolo drevo pre mňa pekným materiálom, zútulňujúcim prostredie, ktorý má predovšetkým úžitkovú hodnotu. Pred časom však v mojom vzťahu k drevu nastal prerod. Kráčal som po chodníku cez park a pohľad mi utkvel na mohutnom starom dube. Vtedy som po prvýkrát drevo nevnímal ako neživú vec, ale ako silnú koncentrovanú energiu, stúpajúcu z hĺbky zeme k nebu. Dokonca aj kmeň stromu bol stočený okolo vlastnej osi, akoby sa jeho energia dvíhala nahor krúživým pohybom. Bolo to pre mňa jedinečné prežitie nádheru. Dnes, keď si sadám k drevu s dlátom v ruke, chápem, že rezbárstvo je formovanie energie zeme, ktorá tvarovaním nadobúda ešte väčšiu silu a pôsobí tak podporne a skrásľujúco na všetko navôkol.

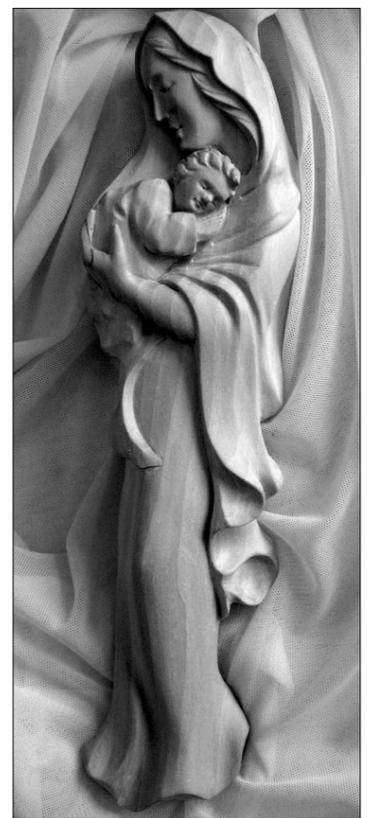
Keď rekapitulujem svoj prístup k umeniu, spomínam si na ďalší dôležitý prerod. Spočiatku som si myslel, že

moje výrobky budú krásne vtedy, keď budú na seba pútať pozornosť okolia, keď v nich bude poznateľná moja osobná zručnosť a odbornosť. Neskôr som pochopil, že umenie odpudzuje, keď pohlcuje pozornosť okolia v sebe, ale je krásne, ak dáva vytušiť existenciu niečoho vyššieho, než je samo diele alebo jeho autor. Obrazne povedané, každé pravé dielo má sa podobať čistej zrkadlovej ploche, odrážajúcej hrejivé lúče slnka do priestoru, kde možno bolo chladivé šero či tma. Možno ho rozpoznať vždy jednoducho i bez vysokoškolského vzdelania, pretože nevzbudzuje bujnú fantáziu a neviazanosť, ale tichú spomienku na hodnotu nášho pravého Domova; na silu pravej lásky, cti a spravodlivosti. Rozochvieva cit, a nie rozum; dáva silu kráčať vpred a nikdy neberie nádej, ani neodváža z priamej cesty k naplneniu zmyslu života.

Zjednodušene povedané, ak sa človek po kontakte s tým, čo ľudia nazývajú umením, stane súciteľnejším, trpezlivejším a silnejším v predsavzatiach dobra, stretol sa s pravým umením. Ved' stále platí, že podľa ovocia

možno poznať pravosť každého stromu i jeho hodnotu.

Pochopenie predchádzajúcich slov mi následne umožnilo spoznať priestorový rozdiel medzi pojmom umelec a výtvarník. Výtvarník je každý, kto niečo tvorí, hoci je to neraz i škaredé a verejne uznávané zároveň, ako to poznáme v súčasnom tzv. umení. Umelec však nielenže tvorí, ale tvorí predovšetkým s pochopením, dáva do diela cit i myšlienku a tým svedčí o spomínanej existencii niečoho vyššieho, než je on sám spolu so svojim pomimutelným dielom. V tomto zmysle nie je umenie len vecou momentálneho vytvorenia konkrétneho diela, ale je stupňom stále trvajúcej duchovnej a duševnej vyspelosti človeka, ktorý umenie tvorí. Teda výtvarník je výtvarníkom len keď niečo tvorí. Umelec je však umelcom, aj keď spí, nakučuje a podobne. Pretože umenie a ušľachtilosť sú neodmysliteľným prejavom každého aktu jeho vôle, sú súčasťou každého jeho činu v súkromí, aj kde ho nik nevidí. Výtvarník tvorí mnoho navonok a podľa množstva vytvorov odvodzuje svoj prístup k veci. Umelec tvorí predovšetkým vnútorne a

len málo navonok, ale to, čo vytvorí trvá. Teda pretrváva nie forma, ale myšlienka, ktorá je pomimutelnosťou hmoty nezničiteľná.

TOMÁŠ LAJMON
www.drevorezba.net

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. – Šéfredaktor: Teodor Križka. – Cena jedného čísla je 1,00 € – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,

Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail zahraničného predplatného: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo EV 757/08. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR – ISSN 1335-3470 (tlačné vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

V júni roku 1941 sa Adolf Hitler rozhodol urobiť definitívny krok na rozšírenie nemeckého územia smerom na východ a napadol Stalínov Sovietsky zväz. Nemecko-sovietska vojna vošla do dejín ako jedna z najničivejších a najkrutejších, aké sa doteraz viedli, pretože v nej stáli proti sebe dve nezmieriteľné ideológie a dva úplne odlišné národy. Boje na východnom fronte ale neboli len záležitosťou Nemcov a Rusov, aj keď tí samozrejme niesli ich najväčšiu ťarchu. V radoch Červenej armády bojovali vojaci zo všetkých národov, ktoré patrili do vtedajšieho Sovietskeho zväzu. Na strane Nemecka zasa vstúpili do ním proklamovanej vojny proti boľševizmu viaceré európske národy a štáty, ktoré sa pripojili či už poslaním dobrovoľníkov (napr. Dánsko, Nórsko, Španielsko alebo Francúzsko), alebo priamo vyhlásením vojny Sovietskemu zväzu a vyslaním armády na východný front. Takýmto príkladom môže byť aj Slovenská republika. Jej armáda sa hneď zapojila do bojov, pričom slovenskí vojaci si získali u Nemcov dobré renomé a v priebehu rokov 1941 a 1942 sa viackrát vyznamenali. Jedným z takýchto momentov bolo aj víťazstvo vo veľkej bitke o Rostov na Done koncom júla 1942.

OPERÁCIA MODRÁ A ROSTOV

Nemecká armáda po porážke pri Moskve na prelome rokov 1941/42 skonsolidovala na jar roku 1942 svoje sily v Sovietskom zväze. V tejto fáze bojov mala ešte stále v rukách strategickú iniciatívu a Nemci to chceli využiť, preto naplánovali veľkú ofenzívu, ktorou chceli rozhodnúť situáciu na východnom fronte vo svoj prospech. Touto ofenzívou mala byť operácia „Modrá“, ktorej dejiskom sa stal široký operačný priestor nemeckej Skupiny armád Juh medzi Kurskom a pobrežím Azovského mora. Po prelomení frontu sa mali nemecké jednotky stočiť na juh a cieľom bolo dobytie ropných polí na Kaukaze, od čoho si Nemci sľubovali zlomenie sovietskej schopnosti viesť vojnu a z toho vyplývajúce víťazstvo na východe.

Súčasťou nemeckých ofenzívnych plánov na rok 1942 sa stali v dôsledku vyčerpania vlastných ľudských zdrojov aj armády spojencov (hlavne Maďarska a Rumunska), slovenská účasť na vojne však zostala oproti roku 1941 nezmenená - na fronte Rýchla divízia (ďalej RD) ako bojová jednotka a v zázemí Zaisťovacia divízia, operujúca na území južného Bieloruska. Rýchla divízia si ako frontová jednotka získala počas svojho nasadenia v roku 1941 dobré meno. Od svojho sformovania bola nasadená v prvej línii a osvedčila sa aj v zimej bitke, preto Nemci počítali s jej účasťou na operácii „Modrá“. RD bola po prestriedaní mužstva a reorganizácii automobilových jednotiek koncom júla pripravená pripojiť sa k nemeckej ofenzíve, ktorá sa medzičasom rozbehla v severnejších úsekoch. V návaznosti na celý nemecký front záutočila na najjužnejšej časti fronty, podliehajúc veleniu nemeckej 17. armády a jej operačným cieľom sa stal Rostov na Done. Rostov bol jedným z kľúčových bodov južnej fronty. Nemcom sa ho síce podarilo dobyť už v roku 1941, ale v dôsledku sovietskej protiofenzívy boli z neho v decembri vytlačení. V roku 1942 mal Rostov približne 550.000 obyvateľov a bol dôležitou križovatkou ciest, pričom mal spojenie so všetkými európskymi časťami Sovietskeho zväzu a viedlo cez neho železničné spojenie s Kaukazom.

Nachádzal sa v ňom veľký prístav, ako aj mnoho vojenských tovární, priemyselných zariadení a obilnica. Doslova kľúčový význam mali mosty cez Don, lebo bez ich dobytia by bol ďalší postup na Kaukaz veľmi obtiažny.

ZAČIATOK OFENZÍVY, BOJE PRI GENERALSKOM A NA SEVERE ROSTOVA

Útok RD sa začal po viacerých odkladoch v návaznosti na nemecké jednotky 20. júla, početný stav divízie bol asi 7.000 mužov a frontové

PETER JAŠEK

Najslávnejšie víťazstvo Rýchlej divízie

pásmo 14 km široké. Rýchly úvodný postup umožnený ustupujúcou sovietskou armádou znamenal, že RD mohla postupovať v smere na predmestie Rostova Generalskoje, ktoré vojaci dosiahli večer 21. júla. Tento deň sa im podarilo postúpiť až 50 km, za čo dostali pochvalu od veliteľa nemeckého zboru. Tu absolvovali prvé boje tejto kampane, keď narazili na sovietske krycie jednotky kladúce húževnatý odpor. Pre Sovietov bolo Generalskoje posledným opevneným bodom pred Rostovom, na ktorom sa snažili ich ustupujúce jednotky zachytiť. Oporu mali najmä v silno vybudovaných obranných postaveniach, ktoré zahŕňali systém bunkrov s drôtenými prekážkami, míny a protitankové zátarasy. Na pripravenie tohto postavenia mali tri štvrté roka. Popri tom tu mali dobre zastrieľané delostrelectvo a útok slovenských vojakov sťažoval aj močaristý terén okolo riečky Tuzlov, nad ktorej svahom sa samotná obranná línia nachádzala. Po troch hodinách boja sa ale podarilo vojakom Priezvedného oddielu prekročiť Tuzlov a vybudovať na druhej strane riečky malé predmestie, ktoré potom v noci rozšírili útoky 3 praporov. Vojaci bojovali veľmi statočne a útočili aj na najbezpečnejších miestach, pričom im výbornú podporu poskytlo delostrelectvo, za pomoci ktorého ráno 23. júla definitívne dobyli sovietske postavenia. Cena víťazstva bola však vysoká - 13 mŕtvych a 79 ranených vojakov. Osobitne sa v tomto boji vyznamenal major Eugen Budinský.

Po zaujatí priestoru Generalskoje začala RD spolu so susednými nemeckými jednotkami postup na samotný Rostov, ktorý popri ustupujúcu nepriateľovi sťažovali aj obrorské horúčavy. Severný okraj mesta dosiahol predvoj tvorený Priezvedným oddielom už 23. júla podvečer, kedy nemecké jednotky úporne bojovali o centrum mesta. V Rostove sa všeobecne očakávali tvrdé boje, preto si ho bojujúce jednotky rozdelili na niekoľko zón. Pásmo RD siahlo cez severnú štvrtu a zahŕňalo v sebe Zelený ostrov na druhej strane Dona. Sovietske sily, ktoré dostali úlohu brániť Rostov, boli väčšinou zložené z elitných oddielov NKVD, ktoré sa špecializovali na boje v mestách a premenili Rostov na pevnosť, v ktorej bojovali do posledného náboja a v ktorej bolo treba bojovať o každý dom a o každú ulicu. Mesto bolo na obranu pripravené. Na uliciach boli kamenné a betónové bariéry kryté streleckými pozíciami, cesty boli uzavreté mýnovými poliami. Rady Červenej armády doplnili

aj civilní obyvatelia. Úlohou slovenského vojska bolo obsadiť predmestie na Zelenom ostrove, čo však znamenalo prekročiť široký Don.

Touto ťažkou úlohou boli povorené jednotky Priezvedného oddielu, ktoré 24. júla dosiahli severný breh Donu v Rostove. Za nimi postupovali oddiely 21. pešieho pluku podplukovníka Ondreja Zverina, ktoré sa museli prebijať cez mesto. Prechod cez Don bol ťažký, pretože rieka je na týchto miestach prudká a hlboká a navyše obrancovia sa húževnato bránili. Slovenskí vojaci však neustále postupovali v pätách ustupujúcich

Sovietov a na prekročenie Dona použili spolovice zručený pomocný drevený most na jednom z ramien rieky. Len ich rýchly postup vpred ho zachránil pred úplným zničením, o ktoré sa Sovieti zúrivo usilovali. Časť vojakov preplávala rieku na útočných gumových člnoch. V pätách vojakov Priezvedného oddielu postupovali delostrelci, ktorí zaujali palebné postavenia v meste, z ktorého účinne podporovali vojakov bojujúcich na Zelenom ostrove.

BOJE NA ZELENOM OSTROVE

Predmestie na Zelenom ostrove bolo rozšírené po útoku pešieho pluku 21 v smere na juh Zeleného ostrova ráno 25. júla. Tento deň sa dočasne zastavil postup slovenských jednotiek, ktoré najskôr narazili na sústredenú sovietsku obranu a neskôr museli dokonca odražať niekoľko sovietskych protiútokov. Okrem nich boje v tejto oblasti sťažoval terén, hlavne množstvo blata, ktoré tu bolo až po pás vysoké. V dôsledku toho viazlo aj zásobovanie, takže jednotky zostali bez zásob teplej stravy a munície. Napriek tomu sa podarilo slovenským vojakom obnoviť ofenzívu a dostať sa preplávaním na člnoch na južný breh Dona. Je to ďalší dôkaz ich vysokej bojovej morálky. Večer sa väčšina vojakov pešieho pluku 21 ocitla na južnej strane Dona a útočili na železnicu Batajsk - Olginskaja, pričom nemecké jednotky stále bojovali v meste pred Donom. RD sa stala prvou jednotkou vojsk Osy, ktorá vytvorila predmestie na druhej strane Dona. Vojaci tak mohli byť bezprostrednými svedkami ústupu sovietskych jednotiek na druhý breh rieky, k čomu títo za stálych útokov strmhlavých nemeckých lietadiel typu Junkers JU-87 Stuka použili riečne parníky a kompy.

Medzitým, ako bojovali jednoty Zverinovo pluku na Zelenom ostrove a na južnom brehu Dona, dostal peší pluk 20 (veliteľ pplk. František Stojan) rozkaz, aby prehľadal a „vyčistil“ priľahlé štvrtce Rostova na severnom brehu, lebo existovala reálna hrozba partizánov. Jednotky mali prezrieť všetky domy, pivnice, povaly, sklady a záhrady a pritom bol dôraz kladený na opatnosť, lebo Sovieti boli majstrami bojov v mestách, kde používali najrôznejšie lsti. „Vyčist'ovacia“ akcia ale bola úspešná a RD získala mnoho zajatcov.

Boje v Rostove ale pre slovenských vojakov zďaleka nekončili, pretože Sovieti sa nemienili vzdať bez boja. Dňa 26. júla zahájili lokálne protiútoky, v dôsledku ktorých museli niektoré jednotky RD ustúpiť

asi o 1 km. Ten deň bola časť slovenských jednotiek stiahnutá späť na Zelený ostrov, väčšina sovietskych útokov ale bola krvavo odrazená za súčasného udržania dobytých pozícií a na druhý deň, 27. júla, mohli vojaci RD pozorovať zo svojich stanovisk začiatok definitívneho ústupu sovietskych síl z priestoru Rostova. Dňa 28. júla sa podarilo obsadiť osadu Ogdu, čím sa nasadenie slovenských vojakov v Rostove skončilo a zároveň boli zvyšné jednotky stiahnuté zo Zeleného ostrova späť do Rostova za účelom preskupenia k ďalšiemu pochodu. V tom čase si bo-

li Sovieti vedomí skutočnosti, že bitku o jeden z pilierov južnej fronty prehrali. Jednotky RD mali za cieľ zozbierať zanechaný sovietsky materiál a pripraviť sa na ďalšie nasadenie. To na seba nenechalo dlho čakať, 29. júla prišiel rozkaz na všeobecný postup v smere juhovýchod (Kaukaz), ktorý sa ten deň aj začal. Zvyšky divízie prekročili Don po vojenskom moste 31. júla a vydali sa v ústrety ďalším bojom, ktoré ich zaviedli až na hranice Ázie.

UZNANIE

PRE SLOVENSKÚ ARMÁDU

Rostovského úspechu sa chytla aj slovenská propaganda a stránky novín boli na pár dní zaplavené správami o Rostove. Bojov sa zúčastnil aj minister obrany generál Ferdinand Čatloš, ktorý bol prítomný na bojisku v deň, kedy RD prekročila Don. Za túto akciu vyslovil RD svoje veliteľské uznanie ako celku. O tom, že RD podala v boji mimoriadny výkon, najlepšie svedčí, že sa jej podarilo prejsť za päť dní 120 km bojom. Hitler ocenil zásluhy Slovákov pri dobývaní mesta, keď spomenul zásluhu Rýchlej divízie v „Sondermeldungu“ (mimoriadne hlásenie) nemeckej armády a národnosocialistické noviny Völkischer Beobachter napísali, že „nad Rostovom dnes veje ríšska vojenská vlajka bok po boku so slovenským znakom.“

Podobne všetci nemeckí veliteľia bojujúci v priestore Rostova vyslovili uznanie a vďaka nad pomocou slovenských jednotiek. Veľa uznania a pochvál prišlo aj zo zahraničia od spriatelenej mocností Osi, samozrejme okrem Maďarska. Rumuni, Japonci, Chorváti a aj taliansky kráľ poslali gratulácie k rostovskému víťazstvu. Aj domáci politici vysoko hodnotili toto víťazstvo. Prezident Tiso vo svojom telegrame hovoril o „vreléj vďake za statočnosť a hrdinské plnenie si povinnosti k vlasti.“ Rostovské víťazstvo rezonovalo aj na druhej strane barikády, ale v negatívnej konotácii. Generál Rudolf Viest - hoci Slováč, ale jasnej čechoslovakistickej orientácie - ktorý pracoval pre exilovú vládu vedenú Benešom, si do svojho denníka vo Veľkej Británii poznamenal: „Pre nás Slovákov je veľmi smutné, že slovenské vojsko sa stále zúčastňuje útoku na Rusko a práve predvečerom bolo s veľkými fanfarami oznámené, že slovenská RD vtrhla do Rostova. Tak ďaleko zašla politika Tukovej vlády! Takouto hanbou poškvrnili slovenské meno!“

V priebehu bojov pri Rostove dosiahla RD svoje zrejme najväčšie a najuznávanejšie víťazstvo počas ťaženia proti ZSSR. V boji proti odhodlanému a silnému protivníkovi preukázali slovenskí vojaci odvahu a rozhodnosť, ktorou si vyslúžili rešpekt ako u Nemcov, tak u Sovietov. Vyzdvihnúť treba tiež minimum strát, ktoré RD utrpela počas bojov. K ziskom treba okrem prestíže víťazov pripočítať aj bohatú materiálnu korisť - 10.000 zajatcov, 76 diel, 20 mínometov, 13 protitankových diel a 11 protiletadlových diel. Taktiež veľa guľometov a inej výzbroje, ale hlavne 150 nákladných automobilov a 500 vojenských vozov zo záprahmi, ktoré nahradili stratené vozidlá a umožnili RD ďalší postup na Kaukaz.

SLOVENSKÍ DÔSTOJNÍCI

BOJUJÚCI PRI ROSTOVE

Okrem odvahy vojakov a ich bojových kvalít treba úspech pripísať aj veliteľskému zboru divízie, osobitne generálovi Turancovi, ktorý sa ako veliteľ v poli osvedčil. Aj minister Čatloš ho vyzdvihol v prejave po ukončení bojov. Každý vojak ale splnil povinnosť, ktorá sa od neho očakávala a výsledkom bolo slávne víťazstvo. Až 29 slovenských vojakov dostalo nemecký Železný kríž za hrdinské chovanie sa a Turanec bol dokonca vyznamenaný Rytierskym krížom ako druhý vojak slovenskej armády.

Povšimnutia hodným je aj ďalší osud niektorých dôstojníkov, ktorí pri Rostove bojovali. Po vojne ich mená upadli do úplného zabudnutia, podobne ako celé účinkovanie slovenských vojakov na východnom fronte v rokoch 1941 - 45. Hoci medzi nimi bolo niekoľko dôstojníkov nemeckej národnosti, väčšinu tvorili Slováci oddaní Slovenskej republike. Generál Turanec bol prívržencom slovenskej samostatnosti. Zároveň bol veľkým odporcom komunizmu aj partizánov, proti ktorým neváhal tvrdo zakročiť už počas bojov v Sovietskom zväze. V auguste 1944, kedy dosiahla činnosť partizánov na Slovensku svoj vrchol, bol vymenovaný za hlavného veliteľa slovenskej armády a snažil sa s nimi urobiť poriadok. Tí ho ale 29. augusta zajali a po vojne mu Národný súd vymeral trest smrti, ktorý bol zmenený na 30 rokov väzenia. Uznali mu, že nikdy nevykonával represie proti ženám a deťom. Zomrel v roku 1957 vo väzení ako zabudnutá osoba. Major Eugen Budinský sa nedožil návratu do vlasti. Po ďalšom postupe RD sa jednotky jeho praporu dostali pri mestečku Kropotkino do potýčky s ustupujúcimi Sovietmi a Budinský sa vydal priamo na miesto bojov. Počas cesty bol ale zastrelený ruským ostreľovačom. Bol najvyšším slovenským dôstojníkom, ktorý padol počas bojov so Sovietmi. Plukovník Ondrej Zverin sa síce vrátil z frontu domov, ale ani on sa konca vojny nedožil. Dňa 29. augusta 1944 prišiel do Banskej Bystrice a keď zbadal v budove veliteľstva pozemného vojska niekoľko odbojových pracovníkov, pokúsil sa ich zatknúť. Nevedel ale, že v Banskej Bystrici sa pripravuje povstanie proti prichádzajúcim Nemcom a Slovenskej republike. Bol zajatý a neskôr bez súdneho procesu v lesoch pri Lubiťovej zastrelený. Podobne dopadol aj podplukovník Kľúčik, pod ktorého velením tak vynikajúco bojovali v Rostove slovenskí delostrelci. Odmietol sa pripojiť k povstaniu, bol zatknutý a spolu so Zverinom a niekoľkými ďalšími slovenskými dôstojníkmi zastrelený.